

המלה

ישרו בערבה מסלה לאלקינו (ישעי' מ' ג')

ירחוק — בעברית ובאידיש

מוקדש לעניני תורה ויהדות

יוצא לאור ע"י

ועד הרבנים דניו-יארק רבתי

חוברת ג'.

ב"ה, חרש ניסן, תרצ"ט.

שנה ד'.

תכון הענינים:

שאלות הזמן: מרוד זה שאנו אוכלים על שום מה המערכת
 זכר ליציאת מצרים הרב אלתר ווילמובסקי
 מחודש לחודש מ. ל. ב.
 ד' רפאל הכהן המבורגער הרב מ. ש. שפירא
 על למוד המשנה נחום שמערן
 לקח אשכנז הרב י. א. פרידמן
 חרושי תורה: תשובה מהגאון ד"ש קלוגער ע"י הרב גרמנהוויז
 מצוות קבורת מתים הרב ל. רודענסקי
 הערה שמואל ד. מהרש"ק
 מרוד לחר"ת של בני הישיבה: בענין צרת ערוה הרב שמואל טוירק
 כל ידאה ובל ימצא דוב גרינבוים
 בענין תרי ותרי אליעזר בהן
 בענין כפ"נ ובפני נחתם מ. פלדמן
 בענין כח גברא בשחיטה שלום רודענסקי
 אידישע אפטיילונג: מיר וועלען זיך מווען א חשבון אפגעבען רעדאקציע
 בית יעקב לכו ונלכה הגאון אברהם דוב כהנא שפירא
 ישיבה ווינקל, מודעה ואזהרה, הודעות ולוח, הדור כשרות-גאנעלעס.

"HAMSILOH"

Published by

RABBINICAL BOARD OF GREATER NEW YORK
229 East Broadway, New York, N. Y.

Vol 4.

New York, April, 1939.

No. 3.

תנאי החתימה:

\$1.00 — לחצי שנה

לשנה — 2 דולר

המסלה

ישרו בערבה מסלה לאלקינו (ישעי' מ' ג')

ירחון — בעברית ובאידית

מוקדש לעניני תורה ויהדות

יוצא לאור ע"י

ועד תרבנים דניו-יורק רבתי

חוברת ג'.

ב"ה, הרש ניסן, תרצ"ט.

שנה ד'.

שאלות הזמן

גזירות רעות באות עלינו כסופה וכנחשול, ויסורים שאפילו למלומדי יסורים כמונו כבר אין כח לסבול. פראי אדם אוכלים אותנו בכל פה — ואנו — לועסים את המרור על שום מה? על שום איזה מן הצרות ואיזה מן המדירות?

ומשיבים אנו: אמנם מדורים חיינו בכל דור, אבל על זכרוננו אנו מעלים את אלה שהטעימו אותנו בטעמה של מדירות בראשית היותנו לעם — את המצריים. המה היו הראשונים להטיף טיפת מרור בחיינו, ועדיין טעמה של מדירות זו בחכנו, כי טפה זו היתה לבוס של התרעלה שאנו שותים בכל אלפי שנות קיומנו.

ודאי שלא הם, המצריים, בלבד היו בדבר הזה. כך נגזר מן השמים שנהיה נעים ונדים, משום טעם שאך, "קמי שמיא גליא", ואך "והיה באחרית הימים ונגלה כבוד ד'", נמצא תשובה לשאלה גדולה זו שאלת עם העולם. אבל אנו בקשי גורלנו כשאנו מפרפרים בעינויים קשים אנו רואים שלשלת ארוכה זו של צרותינו ונלותינו ראשיתה במצרים. היא אבי אבות הרשעה ועל שום אותה הרשעה אנו אוכלים את המרור . . .

**"מרור זה שאנו אוכלים
ע"ש מה? . . ."**

יושבים אנו בלילי פסח' אל ה"סדר" ואחרי שאמרנו כבר רובה של ה"הגדה", טעמנו מן ה"כוסות", וקיימנו מצוות אכילת מצה, אנו נוטלים את המרור, לקיים בו מצוות, על מצות ומרורים יאכלוהו". עומדים אנו ללעסו בפינו — לבלעו איננו רשאים, כי "בלע מרור לא יצא" — ומכוונים אנו לטעום בו את כל טעם המדירות שבו, ומתוכו לזכור על הימים והמקרים המרורים שעברו על בית ישראל. אבל תמהים אנו ושואלים את עצמנו: "מרור זה שאנו אוכלים על שום מה?"

מרור זה טעמו אחד, אבל הרי קפצו עלינו מאז היותנו לעם עד עתה צרות רבות ורעות כל כך ועל שום איזו מן המדירות אנו אוכלים את המרור הזה, ואת איזו מהן עלינו להעלות על זכרוננו?

המצריים מררו את חיינו; הפלשתים הקדירו את שמינו; הבבלים, היונים הרומאים החריבו את ארצנו וגרשונו מנחלתנו; הספרדים, האשכנזים ודומיהם רדפו אותנו בלי חמלה בכל הדורות, ועכשיו דמינו נשפך כמים.

זה העולה בערכו על כל המאורעות הקדושים שלנו?

ברור שאחד מיסודות היהדות העיקריים תלוי בזה שהיא איננה מושפעת משום דבר ואיננה מותנה באיזה דבר — לא בסביבה, לא במקום, ולא בזמן. מקורה של היהדות בתורה האלוקית, ובתור שכזו הרי דרכה סלולה וקבועה לה בתכלית הקביעות שאין להזיזה ממנה, לשנותה, או לנטותה לאיזה צד אף כמלא הנימה. לעומת זה נתון מהלך החיים הכלליים שמחוץ ליהדות, לשנויים תמידיים. הכל תלוי במקום, בסכה, בגורם ובעת. מה שנחשב אתמול למצוה יכולה להחשב היום לעבירה, מה שהוא טוב ומועיל במקום אחד יכולים להתיחס אליו במקום אחד כאל מזיק ונרוע, ומה שנראה יפה, קדוש, ונערץ אצל אנשים הגרים מעבר לגבול אחד יכול להיות מתועב ומכוער בעיני האנשים הגרים מעבר לגבול השני. וא"כ טבעי הרבה שהעם הנוער למלאות תפקיד עליון כזה ולשמש לנושא היהדות — שכאמור איננה ניתנת לשום פגיעה, ואפילו בזמן שהיא כאילו מתנגשת עם כל המציאות האנושית שמחוץ לה, גם אז היא צריכה להשמר שמירה מעולה שתשאר בשלמותה — בהכרח שתהינה לו סגולות מיוחדות המכשירות אותו לקבל עליו תפקיד עליון כגון זה. לשם כך הוא צריך לעבור על מבחן גבוה ולעמוד בו, בכרי להראות מהו אופיו, מהו מזגו, ועד כמה מגיעה מרת יכלתו שלא להיות מושפע משום דבר בעולם, וע"י כך להוכיח שהוא מצטיין בסגולות הללו.

גלות מצרים ויציאתה היתה הבחינה לכשרון ויכולת מיוחדת זו לשמור על העצמאות ולא להטמע בין הרוב.

היתכן שיהי' רמיון למקרה כזה בקורות שום עם בעולם? משפחה אחת בת שבעים נפש מהגרת לתוך עם גדול, חזק, ומיושב בארצו בתרבות די גבוהה לזמן ההוא ובמשטר מדיני מסודר מאוד, ומתישבת בתוכו. והקומץ הקטן של אנשים זה, שגם מעוט דלא מנכר איננו מהווה בתוך אוכלסי המדינה, איננו מתבולל בתוך הרוב הגדול, וממשיך להתקיים ולהתרחב

אולם תיכף אחרי אכלנו את המרור אנו צייתים לדעתו זו של הלל הזקן, זה ש"לא נשמעה מעולם צווחה בביתו", לאכל את המצה כרוכה עם המרור. כלומר, אל נא תמרר את זכרוך לגמרי, ובאותה שעה שאתה טועם את המרור לזכר המרירות שים בפיך גם את המצה, זכר להירות, וזכור נא לא רק את גלות מצרים כ"א גם גאולת מצרים. כי הרי זוהי נחמתנו, כי בכ"מ שהיתה צרה היתה גם הרווחה, ולכל גלות באה גאולה. כחנו וארך ימינו היא: „בבביה התקועה בלבאי בסטרא דא וחררה התקועה בלבאי בסטרא דא" (זוה"ק). אל נא תהא סבלתנו מחשכת את עינינו כי וראי שהאורה בא תבא.

זכר ליציאת מצרים מאת הרב אלתר ווילמובסקי

יציאת מצרים נחשבת למאורע הגדול והחשוב ביותר ברברי ימי ישראל. הרי לא רק את „זמן הרתנו", הקשור לגמרי בזכרון מאורע זה, אנו מציינים ב„זכר ליציאת מצרים", כי אם גם על „זמן שמחתנו" שיש לו כבר תוכן חשוב משלו, בכל זאת אנו מעלין עליו בעיקר את זכר מצרים. יתר על כן, אפילו „זמן מתן תורתנו" הקובע את ערכו הגדול לעצמו, באשר הוא הזמן המרומם ביותר בחיי עמנו, וכל המאורעות שקדמוהו יכולים להחשב לעומתו רק כאמצעים לתכלית העיקרית זו אשר בו הגיע עמנו למדרגתו הכי גבוהה — לגילוי שכינה וקבלת התורה — בכל זאת הוא גם כן מסומן רק ב„זכר ליציאת מצרים". גם התורה מלבד שהיא מזכירה מאורע זה בכל הדרמנות, הרי היא מצוה גם עלינו להזכירו תמיד, „למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך". (דברים ט"ז) ולא עוד, אלא בשעה שבורא עולם מתגלה על הר סיני להשמיע לעמו ישראל את דברותיו מתוך האש, איננו מתורע להם בתואר: בורא שמים וארץ, אלא ב„אנכי ד' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" מהו, איפוא, חשיבות מאורע

הנהגה זו כוחה יפה לכל הזמנים, לרבות גם זמננו אנו. ובה תלוי חשיבותו של מאורע זה שעלינו לזכרו תמיד, באשר זה משמש היסוד לקיומנו בכל הזמנים, ובלעדיו לא תתכן שום תופעה עליונה לעם ישראל. ואפילו בקבלת התורה אנו יכולים להתנאות רק אם אנחנו יכולים להזהרות עם ה"זכר ליציאת מצרים", כלומר: אם נשארו אצלנו אותן הסגולות של עצמאות עקשניות שבעטין באה נאולת מצרים. ובאם שאין ח"ו "זכר" ליציאת מצרים, כשחשך החקוי, הטמיעה, וההתבוללות תוקפת אותנו, אז גם לא תתכן קבלת התורה ושמירתה, ואז גם עצם קיומנו בסכנה.

זה כאלפים שנה שאנו חוגגים את זמן הרתנו מתוך עול גלות ושעבוד, אבל הפעם אנו חוגגים אותו באופן מיוחד אנכי סבל ומצוקה. רובה של היהדות בארצות פזוריה נחשבת כצנינים בעיני העמים שהם נמצאים בתוכם ומתענה תחת ידם ביסורי גוף ונפש קשים ונוראים, עומדים הם אחינו במצב שעמדו אבותינו על יד היסוסוף, אבל לצערנו לקריעת ים סוף לא הניענו. דרכינו סגורים ונדורים ואין מוצא. ובשעה קשה כזו העצה היחידה לשית בנפשנו היא לתלות עינינו לאבינו שבשמים שיראנו נפלאות כבימי צאתנו ממצרים. אבל כמו אז כן גם היום נאולתנו תצמח רק אם נשמור על עצמאותנו ועל עיקרי היהדות שאנו דוגלים בה, על טהרתה, ויפיה מבלי שנכניס אליה יסודות זרים או אז בטחוננו חזק שכשם שבכה זה התגברנו על כל עינויי מצרים, כן נתגבר גם על הגלות והסבל הנוכחי. וגם מגלות זו נצא ביד רמה.

מ. ל. ב.

מחודש לחודש

(סקירה מחיי ישראל בעמים)

אם יאמר לך אדם נטרפה דעתו של העולם הישן — תאמן! אין חכמה ואין תבונה

בתור גוף מיוחד ונבדל מהעם כולו. השמירה על קיומו על סדרי חיון, ועל צביונו מגיע במשך הזמן למדרגה כזו עד שמתחילים לראות כאילו חיץ מבדיל בינו ובין המצרים. כתוצאה מזה הולך המעוט ומתרבה ומתגדל עד שנעשה בעצמו לעם שלם. הדבר מגיע עד כדי כך שהמלך בעצמו רואה כבר ו"הנה עם בני ישראל רב ועצום". על אף רצונו מתחילים בני ישראל להיות ולחיות כעם מיוחד, והוא מתחכם לעצור בעד תופעה זו בכל כחותיו, אבל ללא הועיל. "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרץ". בני ישראל הולכים ונעשים לנוי בהיותם על אדמת נכר ובקרב גוי זר שאיננו סובל את הדבר ורוצה להפריע בעד זה בכל אפשרותיו. אבל כל אמצעי להץ לשנות את דרכם ולהטמיעם בין המצרים אינם נושאים פרי. הם בשלהם. שומרים על זהותם ואינם משנים כלום, לא את לבושם, לא את שמותיהם, ולא את לשונם. ומכאן מתחילה הגאולה. עם שיש לו תעודת בנרות של העמדה ברשות עצמו מוחלטת שכוון, ראוי להיות נושא היהדות כי בטח לא ישנה גם אותה. עם כזה מוכשר לקבל את התורה שבלי ספק ידע לשמרה כהוגן.

ובהגיע לנקודה זו מתחילה השגחה פרטית מיוחדת בשבילם. כשם שהם מתבדלים ומשתנים מהמצרים, כך מתחילה גם ההשגחה העליונה לשנות את הטבע לטובתם באופן מיוחד. יאורי מצרים נהפכים לדם, אבל בשביל העברים הם מים. חושך - אפלה שוררת בכל ארץ מצרים, ולבני ישראל אור במושבותם. כן היה בכל עשר המכות, וכן נשנה אח"כ באופן עוד יותר בולט בשעת קריעת ים-סוף. אמנם עונש הדור ע"י מקרים בלתי טבעיים היה במציאות גם לפני כן, כאלו של דור המבול ודור הפלגה, אבל אז היו העונשים מיועדים לכולם בלי יוצא מן הכלל, ואין נח ניצל מהמבול אלא בתחבולה טבעית — בתיבה הנישאת על פני המים כל ימי המבול. אבל בזמן יציאת מצרים החלה ההנהגה העליונה להבדיל בין ישראל לאחרים ולשמור ע"י כך על קיומו של העם בה במדה שהעם בעצמו שומר על מהותו וסגולותיו.

ומבקשת מעם ישראל לבטוח באנגליה ולהשען על דבריה הטובים . . .

והנה ידיעות מדיעות שונות המניעות אלינו מב"כ עם ישראל בלונדון: היהודים עוזבים את הועידה; היהודים יתעצו מחר אם להפסיק את המו"מ; היהודים ימשיכו להשתתף בשיחות; צירי אמריקה וא"י מתחמקים ומשתמטים אחדאחד; האכססוטי בה נשארת על משמרתה וכו' וכו'. אף הימועות על "התכניות" וההצעות השונות של ממשלת המנדט סותרות זו את זו: ממשלה ערבית; ג' קנטונים — יהודי, ערבי ואנגלי; הכל נשאר כראשתקד; מציעים הגירה של 300,000 יהודים למשך עשר השנים הבאות; מבסת ההגירה לא תעלה על זו של אשתקד ואולי עוד תקטן בהרבה; מועצה ערבית; אנגליה נוטה פתאום לצד היהודים, וכו' וכו'. כל זה מוכיח עד כמה אין קביעות ואין יציבות אצל ב"כ, "עם חכם ונכון" שבלונדון, ועד כמה פוסחת זו הממשלה ה"מרחיקה ראות" על אלה סעיפים, מדדה ומדלגת מצד לצד ואינה יודעת את נפשה . . .

*

ולמעשה, אין סיכוינו בלונדון מזהירים כל עיקר. אחרי כל החליפות והתמורות שעתידיה ממשלת המנדט להכניס, "בתכניותיה", לא ישתנה היסוד המשותף שבכולן. הצד השווה שבהן ש"דרכן להזיק" לעניניהם של עם נדרף ומעונה, של אותם מבני עמנו שעניניהם כלות ומייחלות למקום מקלט בטוח מפחד בלילות... כנראה שנמנו וגמרו דיפלומטי אנגליה לרמות את עם ישראל בפומבי ובלי בושה ולהצר את כף הגלגל גם בארץ קטנה זו שמעבר לירדן מזרחה. נעלה מעל כל ספק הוא שעליית היהודים לא"י תצומצם ואף מכירת קרקעות תונבל. ומה איפוא יעשו כל אותם היהודים הנרדפים על צוואר והאנוסים לצאת את ארץ מושבם לאלתר ומיד? . . . הרי בי"ב במרץ הגיע תורם של כמה אלפי יהודים לעזוב את איטליה. הרי מדנציג, "החפשית" גורשו 500 יהודים למקום לא ידוע. ברומניה מוכנים כל בני התשחורת להגר בשעת הכושר הראשונה.

בהנהגתן של הממשלות השונות למיניהן, בין הנאורות ובין הרודניות. הגיון מוטל באשפה, יושר מונח בקרדיוזות, וצדק אנושי מן דבר שמיא. ימין בונה ושמאל סותרת, והכל תוהר ובוהו, אנדרלמוסיה, וקטב מרירי . . . הנה דוגמאות אחדות: ממשלת הונגריה משמידה את תנועת הנאצים במדינתה בו ביום שהיא נספחת לציר רומא-ברלין; פולין מזמינה ב"כ ממשלות הציר לביקור ידידותי בו בזמן שהסטודנטים שלה יוצאים בהפגנות גדולות נגד גרמניה; רוסיה הסובייטית מפסיקה את כל יחסיה עם הונגריה יען שזו נספחה לממשלות הפשיסטיות, בה בשעה שרוסיה גופה חותמת על הוזה מסחרי חדש עם איטליה; אנגליה וצרפת שסרבו כל הזמן להודות שמורדי ספרד הם, "צד לוחם" וראו אותם כאילו אינם כלל במציאות, התעשתו לפתע-פתאום להכיר את המורדים כממשלת ספרד היחידה להלכה ולמעשה; מוסוליני הויטר שהוכרחו להודות בעצמם שהחרם על תוצרות מדינותיהם מביאן אל פי התהום, אינם חללים למרות זאת ללחון את היהודים ולהנביר עי"כ את החרם כנגדם; אנגליה האדירה שהואילנה בטובה להציע את נויאנה כארץ-מקלט לגולי אירופה, סגרה על מסגר יערי אותה ארץ לפני קס"ה מגורשי גרמניה שנקלעו ובאו שמה . . . ואילו באנו לפרט כאן כל אותם השגעונות והסתירות והערבוביות השוררים כעת בכל העולם הישן, לא היינו מספיקים כלל.

*

הלכך אין תמוה שגם לונדון מלאה וגדושה אנדרלמוסיה והפכפכניות לאין סוף: "שולחן עגול" שאינו אלא שני שולחנות מרובעים; אותה הממשלה המהללת את יהודי א"י בעד "הבלגתה" במשך קרוב לג' שנים, נכנעת לדרישותיהם של הטירוריסטים הערביים, הואיל והללו אינם מסכימים להפסיק שפיכת דמי נקיים אף לשעת המו"מ . . . ואותה הממשלה שבגדה באמון שעם ישראל ישם בהבטחתה — הצהרתה שניתנה נגדה-נא כל העולם לעזור להקמת הבית הלאומי בא"י, באה אח"כ

וממשלת אותה מדינה החליטה לשלח רבע מיליון יהודים במשך חמש השנים הבאות. וספק גדול הוא אם מאתם של התאחדות של יהודי רומניה שבאמריקה תועיל לבטל את הגזרה הזאת. גם פולין מטכסת עצה איך להיפטר „מעודף יהודיה“ וכבר המתיקה סוד עם ב"כ רומניה לפעול בעצה אחת. גרמניה הרשעה הואילה בטובה הגדול להרשות לוועדת הפליטים הבינממלכתית להוציא „באופן מסודר וכאורגן“ ק"ן אלף יהודים בחמש השנים הבאות, וועדת הפליטים הסכימה לתכנית זו. ולפי שעה שעבדה הממשלה את כל בני ישראל המוכשרים לכך לעבודת-פרך ואף התחילה נוגשת את הקהלה היהודית בברלין שתגרש 100 מבני עדה מדי יום ביומו. בסלובקיה פרעות בכל הערים הגדולות. בפולין וברומניה פרצה תנועת שמד גדולה בין המיואשים ועד לכתלי בתה"ם נגעה המנפה . . . ולאן ילכו ואנה יבואו רבבות מאחינו שבורי לב אלה? אי אפוא ימצאו להם מרגוע רצוצי נפש הללו העומדים על סף היאוש — אם לא בארץ אבותיהם שהובטחה לנו מפי הנבורה?! . . . ואמנם אילו היה לבו של עולם מרגיש ומוחו אילו היה הוגה וחושב, כי אז הרי לא היה בא לידי מסקנה אחרת אלא זו שמצאה את בטוייה בהצהרת בלפור. אלא שזו עקה — יצא העולם הישן ממסלולו הישר והריהו מגשש באפלה, באפלת ימי הביניים, ותועה בתוהו לא-דרך...

*

ובשעת מכוכה זו בתבל, מופנת עיני כל האנושיות אל העולם החדש. ארצות הברית של אמריקה שרק בזה החודש הגנו את חג הקונסטיטוציה, זו התעודה האנושית הגדולה שנתקבלה לפני ק"ן שנה על ידי גדולי הרוח והנפש של המתישבים הראשונים שרבים מהם אף הם ברחו מחמת חמת מציקיהם ורודפיהם, — ארה"ב הללו יורו בינה לעולם הישן הנבוכך. כאן ניתנה רשות גם להנהוים אחרי הנאצים להתאסף בפומבי, אולם משיצאו מגררם והתחילו שופכים קיתון של זוהמה על נשיא המדינה ועל היהודים, מיד ירד עליהם מבוץ של מחאות באספת הקונגרס ותביעות כנגדם

ר' רפאל הכהן המבורגר

(תפ"ג — תקס"ד)

מאת הרב מ. ש. שפירא

(סוף)

היי ר' רפאל חלו בתקופה סוערת ורבת המאורעות בחיי היהדות, שני זרמים קיצוניים הופיעו אז במחנה ישראל. מצד אחד, ההשכלה הברלינית עם בן מנחם בראשה. ומצד שני — החסידות הבעשטנית לזרמיה השונים. השכלת ברלין היתה מאוסה ושנואה בעיני החרדים, כי ראו בה הריסות הדת והורבן היהדות, אולם נמצאו אחדים מגדולי הדור שהרחיקו ללכת הלאה. בעיניהם לא מצא חן גם התרגום הגרמני של בן מנחם להתורה. לכאורה הרי מלאכת התרגום היא עבודה מועילה וצנועה,

להסביר את התורה לפני ילדי ישראל בשפה תרבותית בה בשעה שהורגון כבר אבר את חנו בעיני הדור הצעיר והתיחסו אליו בכזו ובשאט נפש, אולם הם חששו. ובצדק, כי התרגום הזה ידחה מפניו את למוד התלמוד, ותחת להתעסק בהויות דאביי ורבא, יקדישו בחורי ישראל מהיום והלאה את מיטב זמנם ללמוד השפה האשכנזית, והתלמוד יהפך להם לדבר שבטפל. ולכן הטילו חרם על התרגום הנ"ל. ואחד מראשי המחמירים היה ר' רפאל המבורגר. המשכילים ראו בו, ובצדק, את האויב היותר מסוכן למשאת נפשם. כי לבד גדלותו הענקית בתורה היה מפורסם במוסריותו ובמדותיו הנעלות, בקדושתו וטהרתו, ושום רבב לא נמצא עליו. והודות למעלותיו אלה עשו דבריו את הרשם היותר נמרץ בחוגי החרדים ומשכו את ידיהם מהתרגום האשכנזי. ועל ידי צעדו זה רכש לו הרבה שונאים מחוגי המשכילים והם שפכו עליו את כל חמתם בעתונות ובפמפלטים שונים. אולם ההתנגדות היותר נמרצה לר' רפאל המבורגר נתבטאה בהספר „מצפה יקותיאל“, בתור השנות על ספרו „תורת יקותיאל“. המוצאים לאור את הספר הזה, דוד פרידלנדר וחותנו הבנקיר דניאל איטיגי, הודיעו בהקדמתם, כי איזה תלמיד חכם בשם, עובדיה בן ברוך מפולין, עבר דרך ברלין ומסר בידם את הקונטרס הזה להדפיסו. מכל דפי הספר מכבצת שנאה עזה להגאון מהמבורג. המחבר מתאמץ להציג לפני קהל הקוראים בצבעים שחורים מאד, בתור איש המלא עול ומרמה שאינו ראוי והגון להיות רב בישראל. בהתול מר ועוקץ הוא מבקר את הספר תורת יקותיאל ומשתדל להראות שהרבה מדבריו הם גנובים מספרים אחרים. הוא מאשים את הצדיק הזה בעון לקיחת שוחד ובעוד דברים כאלה — דברים אשר הנפש היפה סולדת מהם. מוציאי הספר שלחו אותו להרבה רבנים ובתוכם לבעל הריב גופא — לר' רפאל המבורג. יחד עם זה הודיעו שהם עושים זאת למען האמת; הם רצים שנדולי הדור יוציאו את פסק דינם מי הוא הצדיק בריב זה, אם הרב בעל תורת

יקותיאל או איש יריבו מפולין. הספר הזה עורר רעש גדול בכל תפוצות הגולה וביחוד בהמבורג, כי לא נשמעה עד היום חוצפה כזאת להאשים אשיות קדושה כר' רפאל — אשר עד היום לא העיז שום איש אף בין מתנגדיו להטייל צל של ספק בקדושתו — בחטאים נסים כאלה. מהר עבר הקול במחנה כי המחבר הוא לא עובדיה בן ברוך מפולין, כי אם הרב ר' שאול ברלין הרב מפרנקפורט דאדר, בנו של הגאון ר' הרשל ברלין האב"ד בברלין. כמוכן הכחיש הרב ר' שאול ברלין את הדבה שהוציאו עליו, אבל הכחשתו לא עשתה שום רשם ואדרבה הועילה לחזק את החשד. ביחוד גדל החשד עליו ע"י התשובות שהוציא לאור אח"כ בשם „בשמים ראש“ על שם רבנו אשר (הרא"ש ז"ל). בספר זה השתדל להכניס דעות כוזבות, — דעות המתנגדות ביסודן ועיקרן לדעותיו של רבנו אשר ז"ל שהיה הראשון בספרד לקטרג על המדעים הכלליים. בפי הרא"ש שם המחבר דברים כאלה שנאמרו ונשנו מנושאי דגל ההשכלה הברלינית בדורו של ר' שאול ברלין — דוד פרידלנדר וחבריו, היו אמנם הרבה שפקפו בקדמות הספר הנ"ל, אבל לא ההינו לצאת נגדו במלחמה גלויה, אולם הלווחם הכי נמרץ והכי עז נגד הספר הזה היה הגאון ר' מרדכי בנעט ז"ל. בתשובה ארוכה, ערוכה בחריפות ובקיאות מצוינה, פנה אל הגאון ר' הרשל ברלין אבי ר' שאול הנ"ל אשר בה הוכיח בראיות ברורות ומוצקות שהספר הזה הוא מזויף מתחלתו ועד סופו. א"א להעלות על הדעת — הוא כותב — שהרא"ש הביע דעות מוזרות כאלה המובאות בספר בשמים ראש בשמו, בה בשעה שהרא"ש בתשובותיו חושבן למינות וכפירה נוראה. בבקרת נמרצה ושנונה הוא מראה על זיופים בולטים למראי עד שאינו נשאר בלב הקורא שום ספק שהספר הוא פרי ידיו של ר' שאול בעצמו. (שו"ת פרשת מרדכי חאו"ח סי' ה') אחרי כל אלה קמו על ר' שאול הרבה מערערים ומקטרגים עד שהיה מוכרח לעזוב את דבתו ולנדר או לברוח ללונדון, אך גם שם לא הונח מגורלו והוא נפטר שם בערם ובחסר כל.

אחרי כן, בשעה שהגיעה לאוניו האזהרה הנמרצה: אל תשלח ירך אל הנער, נשמעו הדברים רק מפי מלאך, ומדוע בא שינוי זה? אך פה נרמז מוסר נעלה ולקח לדורות, שאם הדבר נוגע להצלת נפשות אז די דבור אחד מפי מלאך ד' לעצר מעשות הרעה. אולם בשעה שאנו רוצים לשחט אדם או א"א להתחשב גם עם מלאכי מעלה, ואנו מוכרחים לשמע את הדבר מפורש מפי ד' בעצמו (בית רבי בהקדמה).

ד' רפאל הכהן איחד בתוכו הרבה מעלות ומדות שקשה למצא דוגמתן באדם אחד. בתוכו נתאחדו: גאונות מופרזה, מוסריות נאצלה, אמיצות רוח ואמת קיצונית, וכל אלה גדלוהו ורוממוהו בתור הטפוס היותר שלם והיותר משוכלל של היהדות בדורות האחרונים, ושמו הטוב ינון לעד בדברי ימי ישראל.

על למוד המשנה

מאת נחום שטרן

בשעה זו כשועדי התנוך היהודי בכל אתר ואתר מחפשים דרכים ואמצעים איך לכלכל את מוסרות התנוך ולאזן את תקציבם, מוטלת החובה גם על המורים והמחנכים שלנו לרזן מתוך כובד ראש על קביעת תכנית הלמודים לשנה הבאה, לחזור לברר ולנפות מתוך חמרי המזון את התמציתיים ביותר והנוחים לעכול ולהספג בדם ורק אלה לספק לחניכנו בנבול הרגעים המעטים שהם מוכנים להקדיש לשם זה.

אני מביט בקנאה על בתי הספר השייכים לארבייטער רינג שעוד בסוף חודש אב הודיע הסוקר בעתונים כי ועדת התרבות כבר מנתה מורים בשביל כל מאה ועשרים בתי ספר הנמצאים תחת פקוחה, וגם הוציאה לאור ספרי למוד שיהיו לחובה לכל שנת למוד ולמוד, כדי שהמורה לא יצטרך לגשש ולחפש ספרי למוד מתאימים ויהיה פטור מדאגת עבוד תכנית למודים בתחילת כל

בצואתו הזהיר שלא ישום שום איש את עינו על כתביו.

את יחסו להשכלת ברלין אנו רואים מהאמור למעלה, אולם מה היה יחסו להחסידות? לפי דברי ר' דוד מקובר, בעל זמיר עריצים, אחד המתנגדים הכי גדולים להחסידות, היה נמנה ר' רפאל זמן-מה על החבורה המזויה טשית והיה מתחמם לאורו של ר' בער, אך הוא יצא משם כלעומת שבא ולא הושפע ממנו במאומה. וכשעבר ר' רפאל אח"כ דרך ווילנא ונכנס לבקר את הגאון וזה שאלו, אם ר' בער הוא למדן השיבו: לא. וכששאלו אח"כ ע"ד כחו בנסתר, השיב: אינני יודע, מפני שאינני מבעלי חכמה זו. אפשר שר' דוד הגדיש פה על המרה, אבל די בזה להעיד על יחס ר' רפאל לרור שני של מיסדי החסידות. ועוד במקרה אחר אנו פוגשים את שמו ר' רפאל בקשר עם החסידות. בשנת תקנ"ו התחפש נוכל אחד לבנו של הגאון מווילנא ועבר בהרבה עירות אשכנז ובכל מקום בואו ספר כי אביו הגאון מתחרט ושופך דמעות על כל מה שעולל להחסידים, ואלמלי היה בכחו היה נודד מעיר לעיר וממדינה למדינה להתודות ברבים על שגיאותיו ולהראות בעליל את צדקת החסידים, אולם מהרה נודע קלון הנוכל ברבים. כי במקרה עבר אז דרך ברסלוי אחד מנכבדי ווילנא, הסוחר ר' זונדל, ויגלה את כל הערמה שבדבר, ותיכף מהרו לפרסם ע"י מכתבים על הרמאי הנודד, המתחפש לבנו של הגר"א, וכשבא הנודד להמבורג ונכנס לבית ר' רפאל הוכיחו את שקריו על פניו, וצוה להלקותו בשוטים. ואף שמכל אלה נראה ברור שיחסו להחסידות היה שלילי, מכל זה לא נטל חלק בהפולמוס הווילנאי, וגם לא נאות לחתם את שמו על מכתב החרם שיצא מבית מדרשו של הגאון נגד החסידים. וכששאלוהו: הלא גם הגאון מווילנא שהוא דומה למלאך ד' צבאות תתום עליו? השיב להם תשובה נמרצה מאד: בפרשת העקדה אנו רואים, שמתחלה בעת שאברהם היה נדרש להביא את יצחק בנו לעולה, בא אליו הדבור מד' בעצמו, אולם

התנאים, כדי שיהיה קל לתלמידים לקבוע אותם בזכרונם כמו: כל שחבתי בשמירתו — הכשרתי את נזקו; כל המשנה — ידו על התחתונה; כל החזר בו — ידו על התחתונה; המוציא מחבירו — עליו הראיה; הכל לפי המבייש והמתבייש; כל חזקה שאין עמה טענה — אינה חזקה, ועוד הרבה פתגמים שאפשר להעשיר בהם את אוצר המושגים של הילד ולהרגילו לשפה פשוטה וקצרה.

בארץ ישראל הכניסו מזמן את התקון בתכנית הלמודים של בית הספר בהוסיפם את המוד המשנה בחובה החל משנת הלמודים החמישית, בבתי הספר הדתיים הנמצאים תחת פקוחו של "המזרחי", ומשנת הלמודים הששית או השביעית בבה"ס החילוניים או הכלליים; ואם בארץ ישראל ישם לשון הקודש היא יפתו הטבעית של הילד הכירו בצורך לעבור מן התנ"ך אל המשנה לפני התחלת גמרא, כדי להכינו לשפה הארמית, שפת הגמרא, בארץ זו שבה הילד קורא בתורה כמו שמהלך על גבי בלונסאות או לכל היותר כשפה זרה, על אחת כמה וכמה שאסור לנו לעבור מן החומש אל הגמרא, מבלי עבוד אתו קודם את דרגת הבינים — המשנה, זאת היא "פיצה נחשונית" שלא כל אחד מן הילדים מסוגל לה.

יודעני שתשיבו לי כי הזמן קצר והמלאכה מרובה, ואם נקדיש שנתים או אפילו שנה אחת ללמוד המשנה יש לחוש שהילד יעזוב בינתיים את המוסד מבלי טעימת טעם הגמרא. אמנם כבר בזמנם חששו לזה חכמינו ז"ל בדרשם את הפסוק "לאדם אחד מאלף מצאתי" — בנוהג שבעולם אלף נכנסים למקרא — יוצאים מהם מאה; מאה נכנסים למשנה — יוצאים מהם עשרה ואחד לתלמוד. (קהלת רבה ז') אבל היא הנותנת: אם למשנה יוצאים פי עשר מאשר מגמרא בודאי כדאי להקדיש לה שעות בבית הספר; ומעשים בכל יום שאנו מוצאים "חברה משניות" בכל בית מדרש חרדי ורב בית הכנסת מלמד בכל ערב שעוד במשנה והנוער היהודי באמריקה, הבעל הבית לעתיד, יוכל

שנה. לא כן המורה העברי, אין בשביל בית הספר העברי בארץ זו לא תכנית למודים קבועה ומקובלת עליידי ועדת חנוך כללית ואין לו ספרים מסויימים, בבחינת כזה ראה וקדש; אמנם ספרים צצים חדשים לבקרים אבל אין יד מדרכתם. מארת הפרוד בקהלה ובבית הכנסת הטביעה את חותמה לרע שבעתים בשדה החנוך העברי שהוא ילד טפוחיו; לא די שאין צנור השפעה אחר, שפה אחת, אלא עצם הרכב המזון הרוחני שונה ונבדל בכל מקום ומקום. יש מעדיף ויטמין זה ויש מבכר אחר, יש המספק להם קלוקל בלי ויטמינים לגמרי; ומה הפלא אם הילד עוזב את "החדר" ביטן ועין...

אין ברצוני לפרט כרוכל את כל מחסורי החנוך העברי פה, "תבן אתה מכנים לעפרים" יאמרו לי, שבענו בקורת, תכנית קונסטרוקט טיבית נחוצה לנו, תרופה למחלה, ולא לזרות מלה על הפצעים... אבל אם לא אתהפש כמלה תכנית חדשה, אבל תקון במסגרת הקיימת הייתי דורש במפניע.

כלנו יודעים כי אחרי התנ"ך, התורה שבכתב, המשנה הנה היסוד לכל היבלי הרוח שבנתה נפש האומה לעצמה; במשנה כלולה כל התורה שבעל פה והפרוש לתורה שבכתב. "כל ההלכות נאמרו למשה בסניני וכלן משוקעות במשנה". כל הנזרות המקובלות בעם וכל המנהגים הקדומים וכל תקנות דברי סופרים ויסודות המוסר והלכות דרך ארץ, את הכל תמצא באוצר ענקי זה — המשנה. רצונך לדעת את תולדות חיי עמך, את עושר שפתנו ויעודו לעתיד — בלך אל המשנה. לא לחנם קראו למשנה ביונית "דיתורוזיס" לאמר משנה התורה; ובימי הבינים פרשו משנה מלשון "משנה למלך" שהתורה שבכתב היא המלך והמשנה שניה לה.

וכמה יפה הסגנון המשנה בפשטותו, קצורו ודיוקו הלשוני, בלי מליצות, המקל בהרבה את ההבנה, למי שרכש לו במקצת את ידיעת השפה העברית. במשנה תמצא גם כללים ידועים בצורת פתגמים קצרים שיצרו

תכנית זו היא לשנתיים, שנת למודים הששית והשביעית. כמובן שהרשות נתונה למורה לצמצם או להרחיב את החומר, הכל לפי הגיל ומספר שעות הלמוד שברשותו. הגיעה השעה לתקן את המעוות שטעו חלק מן המלמדים בדורות הקודמים ובדורנו בהניחם את למוד המשנה לילדים בעלי תפיסה קשה; ואם הם שהיו מפטמים את הילד בתורה מן הבוקר עד הערב, בכל זאת הכירו בצורך ללמד את הילדים הנחשלים אך ורק משנה, משום שירדו לסוף דעת חניכיהם, שלא יצליחו בלמוד הגמרא ולכן תפסו את המועט... אנו ובימים שהילד נמצא ברשותנו רק רגעים מועטים בין הערבים או בערב, בשעה שמוחו עיר ולבו רחוק ממנו והוא בבחינת "קשה התפיסה" מחמת עייפות ועצלות המחשבה על אחת כמה וכמה שעלינו להעדיף את למוד המשנה; וכבר אמרו חז"ל: "אם ראית תלמיד שתלמודו קשה עליו כברול הוא משום שמשנתו אינה סדורה עליו". הפוך בה והפוך בה דכולי בה.

לקח אשכנז

מאת הרב י. א. פרידמן

נחלת יצחק, ארץ ישראל

מרדיפות היהודים וגרושם מאשכנז יש ללמוד הרבה, מה שבאמת כבר יכלנו ללמוד הרבה פעמים במשך שבתנו בגולה הארוכה והמרה. יהודי אשכנז אחינו הם, צרתם צרתנו וכאבם כאבנו, אבל נלמד מה שיש ללמוד מהעובר עליהם.

יהודי אשכנז התקרבו אל האשכנזים בכל היקף החיים. הם חשבו ארץ אשכנז לארצם והתנאו בזה שהם אשכנזים נמורים, התרחקו משפתנו, כפרו בלאומיותנו ובנין העם והארץ והקדושה זרו להם. (מובן שלא בכלם הכתוב מדבר). ואפ' כשבא הד"ר הרצל ורגל ציון בידו התרחקו ממנו עד שמצא לאי אפשר לכנס

להספח לה אם תהיה לו ההכנה הדרושה לכך בימי שבתו בתלמוד תורה או בישיבה, מה שאין כן "חברה גמרא" שהיא נדירה בארץ זו ולומד גמרא הוא אחד בעיר... לא העלמתי עין מן הקשיים והבעיות המיוחדות שיתעוררו עם למוד המשנה לנערים, נוסח ההלכה ופסק הדין היבש, בלי שקלא וטריא וויכוח חי, מחליש את התענינות הילד שמטבעו הוא נוטה למעשים מתפתחים, דינמיים, ולא לעובדות קבועות וגמורות סטטיות, גם הסתירות שבין ה"משנה ראשונה" והאחרונה ו"חסורי מחסרא" המצויים במשנה מכבידים על הלמוד, גם פרוש הרע"ב הארוך מסבך את נושא הענין אבל המורה הראוי לשם זה, המכין את פרקו יפה, יוציא מעז מתוק... למוד המשנה מתוך הכנה רבה וברירת החומר באופן מודד, מן הקל אל הכבד, מן הידוע אל הבלתי ידוע, פותח לפני המורה האמן שדה רחב של הקניית ידיעות מעשיות רבות הנוגעות לחיים הדתיים בבית ובבית הכנסת, לתולדות עם ישראל והתפתחות שפתו.

כחומר ללמוד המשנה הייתי קובע מלבד פרקי בבא קמא, מציעא, בתרא, המקובלות בעם גם פרקים אחרים מסדר זרעים ומועד והם: כל מסכת ברכות: מחוץ פרק ג'; פסחים: פרקים א"ב; כל מסכת ראש השנה; יומא פרק ח', משנות אחרות מסוכה, רוב מסכת תענית ומגילה. בחרתי במשנות אלה משום שיש בהן חומר מרכזי הדין ברברים הנוהגים בחיי כל ימות השנה. במשנות אלה נשקפות חיי היהודים בכל פשטותם בימי בית שני; משנות אלה מעבירות לנגד עינינו גם את תקופת המלחמות וריב המפלגות. נוסף למשנות הנ"ל אפשר להורות גם מסכת אבות או "פרקי אבות" למבוגרים יותר ביחוד פרק א' שמלבד מאמרי החכמה ודרך ארץ שבו תמצא שם גם סקירה על תקופת "חכמי הזוגות", יורשיהם של אנשי כנסת הגדולה. אמנם סגנון "פרקי אבות" הוא מליצי במקצת אבל ברברי מוסר וחכמה המליצה היא מעלה ולא חסרון, שכן היא משפיעה על הרגש והדמיון.

שכארצות מקולטרות יקרה כדבר הזה כאשר אמרו יהודי אשכנז בשעתם. מעשי אשכנז צריכים לפסק עינים לראות ולהבין שבארצות הגולה הכל אפשר אם לא היום — מחר. הגלגל מתהפך והמצב משתנה. כל יהודי בכל ארץ שהוא גר צריך לזכור שמצבו אינו בטוח וכי הוא גר בארץ הגלות לא בארצו. ובכן השכלתה לא השכלתו ועתידה לא עתידו. הוא צריך להיות אזרח נאמן לארץ מגורו ומכיר טובתה על מדת הכנסת אורחים שלה בעין יפה וביד נדיבה אבל יזכור ולא ישכח רגע שהוא גר בארץ לא לו ועליו להתאמץ להכין לו מקום ולבנות לו בית בארץ אבותינו ואף שגם בארצנו מתקוממים לנו ומתנפלים עלינו, אבל דוקא דבר זה מראה ההבדל שבין ארץ אבותינו לארצות הגלות. כאן למדות ההתנפלויות וכל החסות והעזרה למתנפלים מאויבינו שבחזן לארצנו — מצבנו כ"ה איתן. הישוב העברי לא נחרב, ונהפוך הוא — גם בעתים אלה נוספו ישובים שלנו ואין פחד האויב על הבונים. מרגישים אנו שבארצנו אנו יושבים, האדמה תחת רגלינו שלנו היא וזה מחזק ידינו ורוחנו שלא תמעדנה רגלינו. כאן העתיד בע"ה שלנו וזה מחזק את ההוה שלנו שהיה איתן כל ימוט.

ולו הבינו אחינו די בכל אתר ואתר שארצנו היא הארץ היחידה בתבל, שבה תלוי עתיד עמנו ועליהם לבנותה ולהתישב בה ולו תחת ארבע מאות אלף היה מספרנו מליון אחים כאן אז היה מצבנו אמיץ וחזק כפל כפלים מהיום ולא באתנו הרעה שבאה עלינו בשנים האחרונות. ובכן, אדם מישראל הרוצה להבטיח מצבו ומצב בני משפחתו יבא הנה, יבנה לו בית ויקנה לו חבל אדמה — ועתידו בטוח. ארץ ישראל תשאר ארץ ישראל — בעזר צור ישראל וגואלו.

ולא רק המצב החמרי והמדיני שלנו בטוח רק בארצנו אלא גם החיים הרוחניים, שחי עמנו ושהוא צריך לחיות, בטוחים עכשיו רק בארצנו. יפיתו של יפת, שכעת היא מכוערת באשמת ירדת יפת ונפילתו הדוחנית לתהום השפלות והזוהמא, יפיתו זו כשמכניסים

הקונגריסים באשכנז מפני שיהודי אשכנז זרו לציונות ולא רצו בקונגריסים אלה. גדולה היתה אמונתם באשכנז ואהבתם אליה עד שיהודי אשכנז היה קורא בגודל לבב ובתמימות: אשכנזי אני ואשכנזי מולדתי אין שייכות לציון. (עוד הפעם — לא בכלם הכתוב מדבר). את היהודים הליטאים והפולנים הנושאים האמתים של היהדות, לא אהבו ויש שגם שנאו, הביטו עליהם מנבזה כאלו הם יהודים ממדרגה שניה. כשפרצו הפוגרומים ברוסיה באו לעזרת הסובלים בכספם, וכשאמרו להם שיהודי כל הארצות צריכים לדעת שאינם בטוחים ואשר קרה ברוסיה אפשר שיקרה באשכנז — הביטו על המדבר דברים כאלה כעל מטורף הדעת ובבטחה קראו: „אי אפשר ככה באשכנז שלנו“ (מעשים שהיו). כה חיו וכה האמינו יהודי אשכנז. הם היו אשכנזים יותר מהאשכנזים. והנה בא היטלר והראה טעותם. טעות מרה טעו ומחיר גדול שלמו בעדה. עכשיו יודעים היהודים באשכנז שאשכנז איננה ארץ וכי יהודים המה ככל היהודים לגרושים, לפרעות, למכות ולהמתות וכי האשכנזים המקולטרים יכולים לעשות כמעשי הרוסים ועוד ביותר דיוק ורשעות פראית. ה, כמה שלמו בעד טעותם! לו ידעו מה שידעו יהודי רוס' יא, ליטא ופולניה אולי תמכו בכל יכלתם בבנין ארצנו ובהתאמצותו לעלות לא"י להאחז בה ואז כמה אלפים ורכבות מהם נצלו מכף הרשע וכמה מהם כבר התאזרחו בארץ הקדושה ונשמתם קלטה לתוכה הרבה מהמאור שביהדות ולא הגיעו למצב נורא כהיום.

קשה לנו להזכיר טעות אחינו אלה ואין אנו רוצים ח"ו להכאיב לכם בזכרון התרחקם מתנועת תחית ישראל בארצו, מה שמתנסם בהם, אבל חובתנו וחובתם ללמוד מה שיש ללמוד מאסונם, והיה זה לנו ולהם ולעוד רבים מאחינו לקח טוב ומועיל בעתיד.

דבר זה צריך להיות לקח טוב לכל אחינו כ"י הגרים בארצות אחרות ונהנים משיוון נמור, כי מה שקרה באשכנז אפשר שיקרה בשאר ארצות, וגם הדמוקרטיזם והמקולטרות כיום, ואל ידמו בנפשם לאמר: אי אפשר

הנה בתשובה שלי מכבר כתבתי כמה ראיות לזה. ומ"ש ראוי לזה מסימן פ"ח נבי קרטין, הנה אני אומר דעלייהו אני דן, דגם שם מי הגיד לו דבעי בדיקות כולם. ולדעתי גם שם לטהר אותה ראוי לא בעי בדיקת כולם, רק די בדיקת ג' מהם. ומה שכתב הרמ"א שם דאם נמוחו קצתם ומקצתם לא נמוחו דטמאה, מיירי שנזדמן שברקו כולם, או דמיירי שרק שתיים נבדקו ולא נמוחו והמותר נמוחו. אבל לכתחילה אם ברקו שלשה ולא נמוחו די. ומה שכתב הרמ"א שם אח"כ דאם ברקו כולם ג' פעמים וכו' התם הוי הכוונה שנתחזק אח"כ שלא תצטרך אח"כ בדיקה כלל, או בעינן שבדקן תחילה כולה אז הוי רק חר חזקה שהחזקו ג' פעמים כך, ולא בעי בדיקה כלל אח"כ, אבל אם לא ברקו תחילה רק ג' מהם, אם כן מה שטהורה תחילה אינה בכירור, רק משום חזקה שהחזקו בכך על ידי שלשה, אם כן שוב אחרי ג' פעמים אם תעשה כך שנאמר דהחזקו כך ג' פעמים, הרי באותם ג' פעמים נמי לא ידענא רק מכה חזקה. א"כ הוי חזקה ראייתי מכה חזקה ולא מהני דהרי חזקה דאתי מכה רובא לא מהני לרעת קצת, ומכש"כ חזקה דגריעה ודאי לא מהני חזקה דאתי מכה חזקה, ולכן בעינן שבדקו הכל. אבל לטהר אותה ראוי די בג' מהם וזה ברור.

ואף אם נימא דשם בעי בדיקה כולם, היינו דלא הוי במקום אחד, דהרי אילו שלא נמוחו הוי מן השומא או מן המכה, ואלו דחיישינן עלוי שמא הם דם הוי חשש שמא הם מן המקור. ולכן ממקום למקום לא מחזקינן. ואין ראוי מעבר לעבר כמו באם ברקו בועות ברקין אין זה ראוי לשאר איברים. אבל כבועות ברקין דהוי לאותו אבר עצמו דהוי עמו בתולדה ודאי מהני חזקה דג' לאותו אבר, ולכן הכירור כמו שכתבתי.

וגם מה שכתב שם דאם למי שאינו בקי בהוראה הוי כמבטל איסור כמזיד, גם זה אינו נראה, דאף ראינו אונס מכ"מ מזיד לא הוי, רק דינו כשוגג. וכן מוכח באה"ע סי' י"ז בניסת עפ"י הוראת חכם ולא מחלקינן בין

אותה כאחלי שם הוא מטנפת נשמתם של בני שם, ואי אפשר בארצות הגולה לטהר אהל שם מיפיפותו של יפת, רק בארצנו יכול היהודי לחיות חיי רוח טהורים, רק בארצנו אפשר ליהודי לטהר ביתו משקוצי הגויים ומיפיפותם המכוערת ולהרים כגאון דגל תורת השמים, כי בביתו הוא.

ואם יש תועים גם בארצנו, המתיפים ביפיפותו של יפת הכתומה ברם, יש תקוה סוף סוף תפקחנה גם עיניהם לראות הכעור שביופי המזויף הזר והיופי וההוד שבתפארת שבתורת ישראל ובחיינו הטהורים ברוח התורה השמימית וישליכו אחרי גום הרעות הזרות המזורות והכתומות וישוב לאחלי שם לראות המאור שביהדות ולחיות החיים הטהורים המלאים הוד חיי התורה השמימית.

חדושי תורה

תשובה מהגאון מרן ר' שלמה קלוג'ר זצ"ל *

הנה בדין בועות ברקין כבר כתבתי לק"ק טרנפאל שרי בכדיקות ג' מהם. והנה כעת שנרפס מחדש ספר „חתם סופר" וראיתי בו בסימן מ"ט שחולק על דין זה. והנה עיינתי שם בדבריו ואין בדבריו שום הכרה לחלוק על דברי, וכל דברי התשובה אין בה כדי לרחות בדברינו. והנה מ"ש שצריך המורה ראיות לזה,

(* התשובה היא נמסרה לנו ע"י יורינו הרב הגאון המפורסם וכו' מהור"ר אליעזר ליפא נארטענהויז שליט"א, וכפי שמסר לנו הרב הנ"ל, כתב הגאון שלמה קלוג'ר זצ"ל תשובה לרוב הגאון וכו' יוסף יואל רייטש, דיון ומ"צ בק"ק טארניפאל ואח"כ אב"ר בק"ק מאניסטרשץ. בעהמ"ח שו"ת יד יוסף, ובאותה תשובה התיר בועות ברקין ע"י בדיקת ג' מהם, וכפי שנראה נשאלה שאלה זו מטארניפאל גם להגאון חתם סופר ובתשובתו חלק יו"ד סימן מ"ט החמיר בזה, ואחרי שהתשובה היא באה לפני הגאון רש"ק השיב שוב לחזק דבריו בתשובה הראשונה כפי שיראה הרווח.

חכם לחכם כדמוכח בש"ס. ומה שהביא ראי' משתיטת בכור עד שלא הראהו לחכם דבריו תמוהים, דהתם אתחזק איסורא, אבל כאן אתחזק התירא, כידוע. ובככור בנשחט בלי ידיעה כלל אם הוא בעל מום ודאי אסור, וכזה בנשחטה בלי בדיקה ודאי דכשרה בהמה, ולכן כל דבריו תמוהים. והדין דין אמת, בע"ה, כאשר כתבתי שם לק"ק טרנפאל.

הק' שלמה קלוגר

בענין מצוות קבורת המתים

מאת הרב ארי' ליב רודענסקי

(סוף)

אלא דדין זה דמצות קבורה הוא מעשה הקבורה נשאר גם אחר הרבוי ומכ"ז מכפל לשון מרבינן חיוב קבורה פעם ב' וא"כ לפי"ז הך דין דב' פעמים בקבורה שונה מדין ב' פעמים בהשבת אבידה. התם באבידה בלא רבוי מיותר ידעינן הך דין, וחייב השבת אבידה בפעם ב' אינה מצוה חדשה אלא המשך ממצוה הא' דלא נגמרה עוד בהשבת הא' תכלית המצוה. דע"כ עלינו לאמר דבהשבת אבידה איירי באופן כזה דלא הוי השבה במלואה בפעם הא', היינו דהשיב בלא דעת בעלים (ועי' בב"מ דף ל"א), דהתורה רבתה השבות הרבה ומרבינן דלא בעינן דעת בעלים בהשבה. ונ"ל דאף דמקיים מצות השבה בזה, אבל שם אבידה מחפץ זה לא נסתלק עוד בהשבה בזה ואם אח"כ נאבד החפץ עוד הפעם חיוב השבה ב' לא הוי מפני שנאבד מחדש אלא האבידה הא' עוד לא נגמרה. ונ"מ אם האבידה הוקרה והוולגה וחזר והוקרה, עי' בב"מ דף כ"ו, דאם בשעת האבידה הב' הוולגה פחות משה פרוטה ואם נימא דהוי אבידה חדשה אין דין אבידה על חפץ זה, אבל אם נאמר דשם אבידה על חפץ זה הוא מחמת האבידה הא' הרי אז הוי' שו"פ, דאם לא נאמר כן, אלא דהשבה הא' מסלק שם אבידה מחפץ זה וחייב השבה הב' הוי מפני שנאבדה מחדש

וא"כ מה שייך לאמר בה השב אפילו ק' פעמים, הלוא בכל פעם הוי ההשבה פעם א' אחרי דהוי אבידה מחדש. ועי' בחידושי רע"א על חולין, הנדפס מחדש כעת, בסוגיא דכסוי הדם, שהרגיש בזה, מאי מקשה הנמרא מהשבת אבידה דחייב להחזיר מאה פעמים מכסוי הדם, הלוא באבידה הוי בכל פעם אבידה מחדש, עי"ש. ולפי דברינו אתי שפיר, דגם באבידה לא הוי אבידה חדשה ושם אבידה על החפץ עוד מאבידה הא' ודו"ק.

אבל הכא במצות קבורת המת אחרי דעיקר המצוה הוא מעשה הקבורה, כדבארנו, א"כ בקבורה הא' נתקיימה המצוה במלואה וקבורה הב' דמרבינן מכפל לשון קבור תקברנו הוי חיוב קבורה מחדש מצוה חדשה, דמת מוטל לפנינו ומחדש עלינו לקוברו. אבל לאחר העיון נראה לי דאין הכרח לתדש ככה וגם לאמר דדין מאה פעמים בקבורה שני מדין מאה פעמים מהשבת אבידה, אלא דשווים המה וגם בקבורה חיוב קבורה פעם ב' הוי המשך מקבורה הא' ולא הוי מצוה חדשה.

וכנראה לי לתדש דמכפיל לשון דמרבינן דין ב' פעמים בקבורה הרבוי הוא דגם בקבורה יש מצוה של תכלית הקבורה לבד המצוה של מעשה הקבורה וא"כ במצות קבורה יש ב' אופני המצוה: מעשה הקבורה ותכלית הקבורה. הראשון ידעינן מתקברנו והב' מקבור ומצד מצוה הב' תכלית הקבורה מחויבים אנו לקבור מת הרבה פעמים, וא"כ הוי מצוה קבורה הב' המשך ממצוה קבורה הא', משום דקבורה הא' לא נתקיימה במלואה אחרי שתכלית הקבורה שתהא המת טמון בקרקע והלוא נתגלה כעת כמו בהשבת אבידה דהשבה הב' הוי המשך מהשבה הא' ולא הוי אבידה חדשה וה"ל במצות קבורה הב' חיוב הקבורה הוא מצד פעולת המיתה ומצוות קבורה הב' הוי המשך ממצוה קבורה הא'.

ונאמר עוד דמצוה מעשה הקבורה נאמרה דוקא בהרוגי ב"ד שאצלה כתוב תקברנו שמורה על מעשה הקבורה ועל כל המתים נשאר המצוה של תכלית הקבורה לבד הגע בעצמך דין קבורת כל המתים יודעים אנו לפי דבריו

הגאון ר' מאיר שמחה הכהן זצ"ל ממצוה קבורה פעם ב' בהרוגי ב"ד וכמו התם קבורה ב' משום מצוה תכלית הקבורה ולא מעשה הקבורה כדבארתי לעיל וע"כ קבורת כל המתים אף בפעם הא' הוא משום מצוה תכלית הקבורה וא"כ נאמר עוד דהמצוה של ביום ההוא דוקא על מצוה מעשה הקבורה הנאמרה בהרוגי ב"ד דוקא אבל על מצוה של תכלית הקבורה ע"ז ליכא כלל מצוה של היום ההוא והגע בעצמך ההרוג ע"י ב"ד נקבר באותו יום ובאותו יום הוציאוהו האם נאמר שיש עוד מצוה היום ההוא על קבורה הב' בודאי לא הלא כבר נתקיים בו קבורה היום ההוא וא"כ אחרי שילפינן קבורת כל המתים מקבורה הב' של הרוגי ב"ד ע"כ גם מצוה של היום ההוא ליכא בכל המתים כי המצוה של היום ההוא תלה הכתוב בתקברנו במצוה מעשה הקבורה והלאו דלא תלין את נבלתו תלה הכתוב בנבלתו ואיכא ג"כ על מצוה של תכלית הקבורה היינו שתהא נבלתו מכוסה בקרקע, ואם באותו יום שקברוהו ביום ההוא הוציאוהו, הלאו דלא תלין את נבלתו ישאר עוד אבל לא העשה של היום ההוא שכבר נתקיימה מצוה תקברנו. ולפי זה מיושב דברי הרמב"ם בהלכות סנהדרין שמדבר בהרוגי ב"ד ובמצוה של היום ההוא אינו מזכיר כל המתים דאצלם לא נאמר ביום ההוא, אבל בהלכות אבל שמדבר בענין מצוה קבורה לבר שפיר כתב שהקבורה מצוה שנאמר כי קבור תקברנו.

ובדרך זה אמרתי לתרץ את דברי הרמב"ם בהלכות אבל שהבאתי לעיל דהנה בגמרא סנהדרין שם איתא איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה הוא למאי נפקא מינה דאמר לא בעינא דליקבורה ליהוה גברא אי אמרת משום בזיונא הוא לא כל כמיניה ואי אמרת משום כפרה הוא הא אמר לא בעינא כפרה מאי עכ"ל הגמרא, וע"ש בלחם משנה שהקשה על הרמב"ם מגמרא זה וז"ל קשה כיון דטעם רבינו דפסק דאין שומעים לו הוא משום דהוי בעיא דלא איפשטא ופסק איסורא לחומרא כדכתב הרמב"ן א"כ

ועיין בתוס' שם ד"ה קבורה שכתב דבודאי בקבורת המת איכא כפרה ובזיונא והבעי הוא הי עיקר כפרה או בזיונא ע"ש והרמב"ם סובר דבמצוה קבורת כל המתים ודאי גם בזיונא עיקר והבעי הוא במצוה מעשה הקבורה ובהרוגי ב"ד דוקא ובנוגע גם לעשה של היום ההוא אולי ליכא במצוה זו ליתא דבזיונא ועיקרא משום כפרה וכמו בהלינו לכבודו דמבטלים אנו מצות עשה של היום ההוא, ולפי דברי גם המצוה של מעשה הקבורה שנאמרה דוקא על יום המיתה כן אם צוה שלא יקבר אחרי דהקבורה משום כפרה הא אמר לא בעינא כפרה ושומעין לו ואין עוברים על מצוה דתקברנו ועל מצוה ביום ההוא, ועיין בספר אור שמח הלכות סנהדרין, וז"ל הלינו לכבודו אינו עובר עליו לשון המשנה ומשמע מיעבר הוא דלא עבר הא איסורא איכא כמו דרייק הגמרא בפרק כל הבשר אף ע"ג דלכבודו מותר לכתחילה משום דכונת המשנה דכיון דהלינו לכבודו תו ליכא לאו בל תלין גם על לילה ב' וכמו דאמרו נבי פעולת שכיר אינו עובר עליו אלא בוקר ראשון בלבד ע"ש שכתב ג"כ שעשה ביום ההוא על יום המיתה בלבד נאמרה ע"ש וא"כ אחרי שמצינו דמפני כבודו של המת מבטלין אנו מצות עשה זה של ביום ההוא שפיר בעי הגמרא אולי גם מפני רצונו באמר לא בעינא דלוקברוה מבטלין אנו מצות מעשה הקבורה ומצות ביום ההוא, אבל במצות קבורת כל המתים דהתם עיקר תכלית המצוה שתהא המת טמון וגנוז בקרקע ולא מצינו דנתבטלה

ובמהדורא בתרא שלו כתב: ויש להקשות מאין ידע רבא שהוא מילתא חדתא שלא שמע רב חסדא דבר זה כבר? ועיקר תירוצו הוא: שבזה שראה רבא שרב חסדא רצה לתת מתנה ולא הודיע מתחילה, הבין שלא ידע דברי רב בזה (עיין שם).

ברם, התירוצים האלה אינם מספיקים, ראשית, איזו מתנה יש כאן, הלא רב חסדא רצה לתת רק שכר השמחה למי שישמח אותו בשמעתתא חדתא של רב? ושנית, למי היה צריך להודיעו, הלא לא ידע מי יאמר לו הדבר חדש, ותו הלא הוא מודיע עכשיו שיתן למי שיאמר לו?

ולענ"ד נראה שרבא בר מחסאי דן ע"פ שיקול דעתו שרוקא שמעתתא זו של רב מילתא חדתא היא לרב חסדא. ולכן מכל המימרות דבשמעתין בחר לו להגיד לפניו רק את זו.

כי הנה אנו רואים לפנינו שתי שמעתות של רב הסותרות זו את זו ושתיהן נאמרו מפי תלמידיו. האחת נאמרה מפי רב חמא בר גוריא, "שהנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו", והשנית — מפי רב חמא בר' חנינא, "שהנותן מתנה לחבירו אין צריך להודיעו" (טרם שידעו את החילוק שמחלק הנמרא בין מילתא דעבידא לאגלווי ובין מילתא דלא עבידא לאגלווי).

רב חמא בר' חנינא גם הוא היה כהן כמו רב חסדא, (עיין סדר הדורות ערך רב חמא בר ביסנא וערך ר' חנינא בן דוסא) והוא היה מחותנו של רב חסדא (עיין רש"י על אתר ד"ה רב חסדא) ומוכן מאליו מהמקורבים אצלו.

וכשראה רבא שעל רב חסדא חביבים שמעתתא דרב והוא מחזר אחריהן (אף שגם רב חסדא היה תלמידו של רב, רש"י בבא מציעא דף מ' ריש ע"א, אך כנראה לא היה תלמיד מובהק דלא מצינו שאמר הלכות בשם רב, ולכן היה מחזר לשמוע מימרות של רב מפי תלמידיו המובהקים), הבין בשכלו שמתלמידי רב המקורבים אצל רב חסדא כבר שמע את כל המימרות של רב, וודאי ששמע

משום כבודו התם ודאי גם בזיונא עיקר ואין מכטלים משום רצונו וא"כ מתורץ היטב דברי הרמב"ם דפסק כאמר שלא יקברנו אין שומעין לו ולא תלה משום ספק איסורא לחומרא משום דבכל המתים בודאי אין שומעין לו שהקבורה מצוה משום קבור תקברנו וכדבארתי לעיל דכפול לשון מורה שיש גם מצוה לבד מעשה הקבורה אלא תכלית הקבורה שתהא המת טמון בקרקע ומצוה זו ודאי גם בזיונא עיקר ואין שומעין לו, ודו"ק.

ובזה מיושב לי ג"כ דברי רש"י ורבינו חננאל ז"ל וז"ל רש"י שם או כי היכא דתיהוי ליה כפרה בהטמנה זו שמורידים ומשפילין אותו בתחתיות ע"ש ור"ח כתב שם וז"ל משום כפרה כלומר חבט הקבר מכפר ע"ש ועמדתי הלוא בגמרא שם איתא מחלוקת אימת הוי כפרה דקבורה אחרי עיכל בשר או תיכף אחרי הקבורה והכא בכעי זה תלה רש"י ור"ח ז"ל דוקא כרב אשי דקבורה מכפר תיכף הלא הבעי שייך גם אם נאמר דכפרה הוא אחרי עיכל בשר אבל כדבארתי דעיקר בעי הוא על מצוה מעשה הקבורה שפיר הוכרחו לפרש הכא אם נאמר דכפרה הוא תיכף אחר הקבורה ומה דהגמרא רוצה לפשט מדאיקבר צדיקי ואי אמרת משום כפרה צדיקי לכפרה צריכי עיקר הראי' מצדיקי הוא דאין בקבורה שום צד דכפרה ודו"ק.

ה ע ר ה

רב חסדא הוה נקיס ביריה תרתי מתנתא דתורה, אמר כל מאן דאתי ואמר לי שמעתתא חדתא משמיה דרב יהיבנא ליה נהליה, א"ל רבא בר מחסאי הכי אמר רב הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו.

(שבת י' ע"ב)

המהרש"א בח"א מכאר לנו את הטעם, מדוע מכל הנך מימרות דבשמעתין שאמר רבא בר מחסאי משמיה דרב, בחר לו רק שמעתתא זו לומר בפני רב חסדא? משום שהיא קצת מענינו, שהודיע לחבירו מקודם שנותן מתנה.

לסכרת רב אשי דאיסור אחות אישה מתלי תלי וממילא לא פקע איסור אשת אח וכמבואר בתוס' י"ג, ד"ה, "דלא אתי", ועיין ברש"ש שנתקשה בזה. ונ"ל בישוב קושית התוס' ישינים, וזהו קושית התוס' ל"ב הכי, דסכרת ב"ה דנהי דלא חייל איסור אחות אשה על איסור אשת אח, ואם בא עליה אינו חייב אלא משום אשת אח, מ"מ כיון דסוף כל סוף איסור אחות אשה מונע אותה מלייבם, דמצד אשת אח היתה מתייבמת רק איסור אחות אשה מתלי תלי וקאי ומונע דין יבום, אם כן יש כאן פטור ערוה דאחות אשה ומפטרה הצרה משום צרת אחות אשה. ותתיישב קושית התוס' שם ד"ה, "לא פקע", דלר"ש משכחת צרת אשת אח, וליחשיב בהדי ט"ו נשים בפ"ק. ולפי דברינו מתיישב שפיר, דבאמת הוי צרת אחות אשה. ולא רחוקה היא סכרתנו, דהלא לכאורה יותר מזה מבואר בתוס' דף ק', ד"ה, "לעולם", דאף בע"מ שלא תנשאי לפלוני ונשאת לאחיו של פלוני ונפלה לפני פלוני ליבום דא"א להתייבם מחמת התנאי ואין לה עדיין דין ערוה על הפלוני. וכמבואר בתוס' שם וז"ל בתוך שאר דבריהם הקדושים: "מ"מ לא דמי לאחות אשה, דהתם בשעת נפילה הוי אחות אשתו, אבל הכא בשעת נפילה אינה אשת איש עד שתבעל לו". מ"מ מצדלים התוס' דאף באופן זה יש לה דין ערוה ליפטור צרתה וז"ל שם: "ואפילו אי תחשבנה אשת איש כיון שמטעם אשת איש אסורה להבעל". הלא דצדדו התוס' דצרת בעלת תנאי יהא לה דין צרת ערוה. ולכאורה כ"ש בנידן דידן, כנשא מת ואח"כ נשא חי, דאי אפשר להתייבם מחמת איסור אחות אשה דמתלי תלי דיש להצרה דין צרת ערוה.

וידעתי שיש קצת מקום בסברא לחלק ולומר דבעלת תנאי נרע, אבל אחר העיון והישוב אין נראה כן. זוהי סכרת ב"ה, אבל ב"ש ס"ל כיון דעדיין אין כאן איסור ערוה דאחות אשה, משום דאין איסור חל על איסור, אף דאי אפשר להתייבם, משום דאיסור אחות אשה מתלי תלי וקאי ונדרחה כאן דין יבום, מ"מ אין כאן פטור ערוה רק הוי כמו דבר אחר גרם

מפי מחותנו רב חמא בר' חנינא את המימרא של רב שאמר, "הנותן מתנה לחבירו אין צריך להודיעו" ואם יאמר לו עכשיו שהנותן מתנה צריך להודיעו, ודאי שיהיה לו דבר חדש.

שמואל ד. מהרש"ק

רוטשטער, נ. י.

מדור לחדושי תורה של בני הישיבה

בענין צרת ערוה

מאת הרב שמואל סוידק

תלמיד מתיבתא תורה ודעת

יבמות י"ג, במשנה, ב"ש מתירין הצרות לאחין וב"ה אוסרין. ובגמרא, רבא אמר מעמיהו דב"ש דאין איסור חל על איסור, דהיכא נשא מת ואח"כ נשא חי לא אתי איסור אחות אישה וחל איסור אשת אח. וא"כ לא הוי הצרה צרת ערוה, דאין כאן איסור אחות אישה. והתוס' ישנים הקשו, וא"ת מ"ט דב"ה דבודאי גם ב"ה אית להו דאין איסור חל על איסור, עיי"ש ובתוס' ל"ב, ד"ה, "לא פקע", הסבירו בסכרת ב"ש וזה נ"כ דעת ב"ה, דנהי דאין איסור חל על איסור ולא חל איסור אחות אשה, מ"מ כיון דליבומי אי אפשר וכמבואר בגמרא ל"ב: "אמר ר"א איסור אחות אשה מתלי תלי וקאי אי פקע איסור אשת אח אתי איסור אחות אישה וחייל הלכך לא פקע איסור אשת אח ואם בא עליה חייב משום אשת אח וכמבואר בבביתא שם, וא"כ הוי ערוה דאשת אח ונפטרה הצרה משום צרת אשת אח, עיי"ש. ודברי התוס' מאירים בבואור דברי ב"ה.

אבל קשה, א"כ מ"ט דב"ש, דגם ב"ש ס"ל

בענין כל יראה וכל ימצא

מאת דוב גרינבוים

תלמיד מתיבתא תורה ודעת

בפסחים כ"ט, מבואר דעת רב אחא בר יעקב אליבא דר' יהודה דילפינן שאור דאכילה משאור דראוי, מה שאור דראוי, "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה", אף שאור דאכילה, "שלך אי אתה אוכל אבל אתה אוכל של אחרים ושל גבוה". והקשו בתוס' ד"ה בדין וז"ל: פריש"י מותר באכילה וקשה דאי אפשר שלא יהי' שלו בשעת אכילה, דאם נתן לו הנכרי ה"ה שלו ואם גזל מנכרי הרי חייב באחריותו ולא גרע מחמץ שחייב באחריותו הוה כשלו, עיי"ש, שנדחקו ליישב דהא דכתיב מותר באכילה לאו דוקא. ולכאורה קשה, אמאי לא משכחת כפשוטו שנתן לו הנכרי במתנה ואכל החמץ ואמר שאינו רוצה לקנותו באכילה זו, דמסתביר דלא יתנה אע"פ שעשה מעשה קנין שמניח בפיו יאוכלו. דבכל הקנינים צריכים דעת לקנות יבלא"ה אינו קונה. נמצא שאוכל חמץ של נכרי. ובמצות מצה נמי כה"ג דבעינן שיהא המצה שלו (מצתכם) אם אחד יתן לחבירו מצה והלא יאכל ויאמר מפורש שאינו רוצה לקנות, לכאורה לא יצא ידי חובת מצה, דהוה מצה של אחרים, וא"כ גם גבי חמץ בפסח נקרא חמץ של אחרים.

ונראה לי לומר דבאמת חמץ בפסח כיון דאסור בהנאה הוה אינו שלו, אלא שלענין כל יראה וכל ימצא עשאו הכתוב ברשותו, כמבואר בגמרא פסחים ו'. א"כ אפשר דבחמץ לא בעינן שיהא שלו ממש רק כל שעושה בו מעשה קנין ומחזיק בו כשלו, ובפרט כשאכלו, אף שאינו רוצה לקנותו כדי שלא יעבור על איסור חמץ, מ"מ מקרי שלו לענין כל יראה וכל ימצא וכל על זה הגזח"כ דעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו.

אבל ק"ק, שהרי כתב הר"ן ריש פסחים, דביטול מטעם הפקר וכתב ע"ז וזה לשונו: ואע"ג דהפקר כי האי גוונא לא מהני דודאי מאן דאמר בנכסי דידי' דלבטלי ולהוי כעפרא

לדחות דין יבום ואין להצרה דין צרת ערוה. וכמו דנקטו בפשיטות הרמב"ן והרשב"א, דצרת בעל תנאי, אף דבעלת תנאי אינה מתייבמת ופטורה גם מחליצה לדעת הרמב"ן, מ"מ צרתה מתייבמת ואין לה דין צרת ערוה. ולפי דברינו יש ליישב קושית הרש"ש, נהי דאין להצרה דין צרת אחות אשה, מ"מ תיפטר מדין צרת אשת אח, וכמו שכתבו באמת תוס' לפי שיטתם אליבא דר"ש, דהנה כבר שמעתי ממורי הגאון ר' של' היימאן שליט"א בשם הגאון הצדיק ר' חיים מבריסק וצ"ל, שהקשה על שיטת הרמב"ן. וכן נראה שיטת התוס', דבע"מ שלא תנשאי לפלוני בעלת התנאי פטורה אף מחליצה, משום דכל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה, וכיון דאין כאן דין יבום לא הותר איסור אשת אח, וא"כ תיפטר הצרה משום צרת אשת אח. דסברת הראשונים דתנאי הוי כמו דבר אחר גרם, לכאורה לא יספיק רק דמשום זה אין לה דין צרת אשת איש, אבל מ"מ תיפטר משום צרת אשת אח. ומוכרחים לכאורה לומר, דהויא דנדחה דין יבום לא משום דין ערוה, רק משום דבר צדדי, גם איסור אשת אח אין לו דין ערוה דלפטור צרתה. ולא דמי לצרת איילונית דיש לה דין צרת אשת אח, — רק מטעם אחר אינה נפטרה דהוי צרת ערוה שלא במקום מצוה, דבאיילונית הוי פטור בעיקר דין יבום, אבל בעלת תנאי אין לה פטור בעיקר דין יבום רק לא משכחת בה דין יבום, וממילא אם בא עליה הייב משום אשת אח, אבל מ"מ אין להאשת אח דין ערוה.

ומו"ר הגאון ר"ש שליט"א האריך בשעורין בפרט זה. א"כ גם לב"ש בנשא מת ואח"כ נשא חי, דלא חייל איסור אחות אשה אין כאן דין ערוה להפטר, רק לא משכחת בה דין יבום, והוי כמו בעלת התנאי, א"כ גם לאיסור אשת אח אין דין ערוה לפטור צרתה ממש כמו בבעלת תנאי.

הנסקל משנמדר דינו מכרו אינו מכור, הקדישו אינו מוקדש. ובירושלמי דמכילתין אמרינן, הקדיש חמץ בי"ד אינו קדוש, עכ"ל. ותירץ העונג יו"ט וז"ל: דכיון דחמץ בפסח אינו ברשותו ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו להכי עובר אם קנה חמץ, דהא חמץ שהי' שלו מכבר נמי יצא מרשותו ע"י שנאסר בהנאה ואפ"ה אמרה תורה דכל זמן שבעל החמץ מחזיקו לשמו ואינו משביתו עובר עליו, א"כ ה"ה נמי אם קנה חמץ בפסח עובר עליו אע"ג שאין קנין באיסורי הנאה.

בענין תרי ותרי

מאת אליעזר כהן

תלמיד מתיבתא תורה ודעת

כתובות י"ט: „ת"ר שנים חתומין על השטר ומתו ובאו שנים מן השוק ואמרו ידענו שכתב ידם הוא אבל אנוסים היו, קטנים היו, פסולי עדות היו, הרי אלו נאמנים. ואם יש עדים שכתב ידם הוא זה, או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר משטר שקרא עליו ערער והוחזק בב"ד אין אלו נאמנים.”

ומקשינן שם בהגמרא אסיפא: „ומגבינן ביה כבישטרא מעליא ואמאי תרי ותרי ניתהו.” וקשיקל וטרי שם הגמרא, עד דמתרין רב נחמן: „אוקי תרי להדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה.” ורש"י שם וז"ל: ואוקי ממונא בחזקת מריה — בחזקת הל"ה ואם קרקע היא תעמוד בחזקת המוכר ודקתני בברייתא אין נאמנים לא דליהוי שטרא מעליא למיגבי ביה, אלא דלא קרעינן ליה ואי תפיס מידי והדר אתי האי ותבע מיניה לא מפקינן מיניה, דאמרינן אוקי תרי לבהדי תרי וממונא בחזקת היכא דקאי, עכ"ל.

והקישו שם בתוס' בד"ה ואוקי וכו' וז"ל: „וקשה דאמר בפ"ק דב"מ ו': גבי ספק בכור תקפו כהן מוציאין אותו מידו אלמא תפיסה דלאחר ספיקא לאו כלום היא, עכ"ל. עיי"ש מה שתצו.

לא משמע דהוה הפקר. וכיון שכן, ביטול חמץ לר' יוסי היכי מהני מדין הפקר, והא לא אתי לרשות זוכה, אלא היינו טעמא, משום דנהי דמאי דהוה ברשותי דאינש לא מצו מפקר לוי' כי האי גוונא חמץ שאני לפי שאינו ברשותו אלא שעשאו הכתוב וכו'. אלמא שאף בחמץ שהי' שלו מכבר די כמה שמגלה דעתו שלא נחא לוי', כ"ש הכא בחמץ שלא הי' שלו מעולם תועיל מחשבתו שלא יעשה שלו. אבל אינו קשה כלל דביטול הוי גילוי דעת שאינו רוצה בהחמץ והוי אצלו כעפרא דארעא, אבל כאן שאוכל החמץ, הרי אדרבה, מעשיו מוכיחים שרוצה בהחמץ, רק אינו רוצה לקנות, שלא יעבור על כל יראה, על זה שפיר מהני הא דעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו לענין איסור חמץ.

ולכאורה יש לפקפק על דברינו, ממה שכתב המנחת חינוך במצוה י"א, שמסתבר לוי' דהא דאמרינן שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, היינו דוקא היכא שיצא מרשותו מחמת איסור הנאה של חמץ, אבל אם גם קודם הפסח הי' אסור בהנאה מחמת שום איסור אחר, בזה לא אמרינן עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו וא"כ ה"נ נימא הכי, שהרי הא שאינו ברשותו אינו מחמת איסור חמץ אלא מחמת שלא נתכוון לקנות. אבל באמת לא דמי. דשם כיון דמצד איסור הנאה לכד איסור חמץ הוי אינו שלו בודאי הוה בכלל, אבל אתה רואה של אחרים, אבל בחמץ של היתר ששייך בו זכי' ועושה מעשה קנין ומחזיק בו כשלו ואם הי' מכוון לקנות הי' קונה רק אינו רוצה לקנות מחמת איסור חמץ, ככגון זה אמרינן שפיר דעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו.

ואחר החיפוש מצאתי כעין סברא זו בשו"ת עונג יו"ט, סימן כ"ד, שכתב לתרין קושית נודע ביהודה, שהקשה על הרמב"ם שפסק בפ"א הג' מהלכות חמץ ומצה: „אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא, אא"כ קנה חמץ בפסח או חימצו כדי שיעשה בו מעשה.” והקשה הנוב"י במ"ק סימן י"ט, אם קנה חמץ אמאי חייב מלקות, הא אין קנין באיסורי הנאה, כדאמרינן בב"ק דף מ"ה, גבי שור

והרמב"ן בחדושו ל"ב"מ בסוגיא דתקפו כהן תירץ וז"ל בתוך שאר דבריו הק' שם: „אבל י"ל דכל תרי ותרי לא אמרינן אוקי ממונא בחזקת מריה קמא אלא מאן דתפס תפס כמטלטלי וכו' משום דתרי ותרי ספיקא דאורייתא, עכ"ל.

באור דבריו הק' דבספק בכור דאמרינן אוקי ממונא בחזקת מריה וכן בכל ספיקא דממונא הוא בתורת ודאי דכך אמרה תורה דבממון אזלינן בתר מוחזק ומשוב הכי לא מהני תפיסה כיון דמכח חזקת ממון הוכרע הדין דהבכור הוא של ישראל לא מהני תפיסת הכהן, אבל בתרי ותרי דלא מהני חזקה להכריע בתרי ותרי כמו שבאר הג' רע"א בתשובותיו סי' קל"ו, דזהו סברת המ"ד דתרי ותרי ספיקא דאורייתא כיון דתרי כמאה, א"כ לא עדיף חזקה המסיע לכת אחת, מאלו עור כת עדים מסיע להם והרבר נשאר בספיקו, א"כ גם מוחזק לא מהני להכריע בתרי ותרי, וא"כ בספיקא דתרי ותרי נבי ממון אף דאין מוציאין מיד המוחזק לא משום ההוכרע הדין כתורת ודאי דהממון שלו, דאין שום ראייה שיכול להכריע בתרי ותרי והרבר נשאר בספק רק כל זמן דתפוס אין מוציאין ממנו, אבל אם תקף חבירו ותפס ממנו מהני תפיסה והוי הדין כמו בארבא דכל דאלים גבר ויכולים לתפוס זה מזה, לשיטת התוס' ועוד ראשונים. ושמעתי ממו"ר הג' ר"ש היימאן שליט"א, שתמה על דברי הרמב"ן, דלפום דיהטא מסוגית הגמרא נראה דרב נחמן אית ליה דתרי ותרי מוקמינן אחזקה, דהא מביא ראייה מנכסי דבר שטיא דזבין נכסי אתו בי תרי אמרי כשהוא שוטה זבין ואתו בי תרי ואמרו כשהוא חלים זבין אמר רב אשי אוקי תרי להדי תרי ואוקי ארעא בחזקת בר שטיא. וביבמות ל"א מבואר להדיא דהא דמוקמינן ארעא בחזקת בר שטיא הוא משום דתרי ותרי מוקמינן אחזקי' דלמ"ד תו"ת ספיקא דאורייתא אמרינן היכא דקימא תיקום, הן אמת דדברי הגמרא תמוהים טובא. מה שייכות הא דנכסי דבר שטיא להא דרב נחמן, דאמר אוקי תרי להדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מארי', דאטו אם אמרינן דתו"ת ספיקא

דאורייתא הוא נוציא מיד הלוח המוחזק, ונהי דנאמר למ"ד תו"ת ספיקא דאורייתא לא מהני דין דאוקי ממונא בחזקת מאריה להכריע בתורת ודאי, והרבר עדיין בספיקו עומד, מ"מ איך נוציא מיד הלוח שתפוס בממונו. וכבר תמה על זה הג' רע"א בחדושו והוכיח מתוך קושיא זו דס"ל להגמרא דמאן דס"ל תו"ת ספיקא דאורייתא ולא מהני חזקה לא מהני גם תפיסת הלוח וצריך להיות הדין דיחלוקו. וכן בנכסי דבר שטיא למאן דאית ליה תו"ת ספיקא דאורייתא יהיה הדין דיחלוקו ולא נאמר היכא דקימא תיקום, וכיון דר"נ פסק כאן דאמרינן אוקי תרי להדי תרי ואמרינן אוקי ממונא בחזקת מארי' ואין מוציאין מיד הלוח, ע"כ אית ליה דתרי ותרי מוקמינן אחזקי', וע"ז מביא ראייה מנכסי דבר שטיא דרב אשי פסק דמוקמינן ארעא בחזקת בר שטיא, משום דס"ל דגם בספיקא דתרי ותרי מוקמינן אחזקי'. וא"כ גדלה התמיה על הרמב"ן בתרתיו: חדא, דמוכח מהגמרא דאף אי אמרינן תדי ותרי מוקמינן אחזקי', דכן באמת ס"ל לר"נ, מ"מ מהני תפיסה, והדרא הקושיא מספק בכור דתקפו כהן מוציאין. גם מה נראה מהרמב"ן דאף אי אמרינן תו"ת ספיקא דאורייתא מ"מ אין מוציאין מיד הלוח, מוכח בגמרא להיפך, לפי פי' הג' רע"א דלמ"ד תו"ת ספיקא דאורייתא הדין דמוציאין מיד הלוח ויחלוקו. ואף אם נפרש הגמרא דלא כהג' רע"א, אבל ודאי פשוט הגמרא משמע דר"נ אית ליה דתו"ת מוקמינן אחזקתיה.

ומורי הג' ר"ש שליט"א האדיך בביאור דברי הרמב"ן בדברים נעימים ואענה חלקי גם אני. ולחומר הקושיא אפשר לפרש כונה אחרת בדברי הרמב"ן דאזיל בשיטת ד"י בר ברוך בתוס' כ"ו, ד"ה „אנן אחתינן", דכתב על הא דמבואר בגמרא כ"ג, דשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, הוי ספק אשת איש, אף דאנו פסקינן דתו"ת מוקמינן אחזקי'. ועוד קושיות שהקשו שם בתוס' ותירץ וז"ל: „ור"י בר ברוך פי' דלא אמדינן בכל הני אוקמי אחזקי' לפי שהשנים שמוציאים אותו מחזקתו של היתר הם מעידים תחילה

ברוך לא שייך רק בשנים אומרים נתקדשה דע"פ עדותן החזקנו אותה לאשת איש ויצתה מחזקת פנויה, או בנכסי דבר שטיא אילו העידו תחילה העדים שאמרו כשהוא חלים זבין החזקנו הפרקע ביד הלוקח ויצאת מחזקת בר שטיא. אבל בניין דידן שהלוח מוחזק במעותיו אף אם העידו עדי השטר לחייב, מ"מ עדיין הממון עומד בחזקתו, אבל אינו מוכרח כל כך, דמ"מ בעדותן איתרע חזקתו ואין כאן מעלת חזקת מארי' קמא רק מעלת תפוס. ואפשר ליישב דברי הרמב"ן התמוהים, דס"ל כסברתינו.

ואם לא כוונתי האמת בדברי הרמב"ן, מ"מ הדברים מצד עצמן נראים נכונים, בעזה"ת.

בענין בפני נכתב ובפני נחתם

מאת מנחם מנדיל הכהן פעלדמאן

תלמיד דמתיבתא תורה ודעת

הראב"ד בס' הזכות, הקשה על הא דתקון רבנן שהשליח המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר בפ"נ ובפ"נ, ולרבא דפסקינן כוותי', הטעם הוא משום שאין עדים מצויים לקיימו. ופירוש רש"י שאין שירות מצויות משם לכאן, שאם יבא הבעל ויערער לאמר לא כתבתיו שיהו עדים מצויים להכיר חתימת העדים, ולכך הצריכו רבנן שהשליח יקיים את הגט והאמינוהו לשליח. וקשה, דכיון שהשליח אומר שהבעל שלחו, א"כ אין לך קיום גדול מזה, וכמו דמבואר בגמרא דאתוהו בי תרי לרבא אין צריך לאמר בפני נחתם ובפ"נ, ופירשו בתוס' ושאר הראשונים, כיון דיש שני עדים על השליחות א"כ זהו גופא קיום על הגט. והראב"ד חידש מתוך קושיא זו, דהא דהצדיכו רבנן קיום על הגט, לא מחשש שמא זיף השליח, על זה סני שיאמר שהבעל שלחו וחכמים הימינוהו לשליח, רק בנט חששו שמא החתים הבעל עדים פסולים או זיף חתימתו של עדים. והא דאתוהו בי תרי אין צריכים בפני נכתב ובפני נחתם, פירוש אחר לא כהתוס'

ומיד כשהעידו יצא מחזקתו ע"י עידותן ותו לא אמרינן אוקמי אחזקי', עכ"ל. ולפי חדוש ר"י בר ברוך פשוט שנבכסי דבר שטיא הא דאמרינן אוקי ארעא בחזקת בר שטיא הוא דוקא משום דהני בי תרי שהעידו כשהוא שוטה זבין העידו תחילה ואוקמוה בחזקתו, אך אם העידו תחילה התרי דאמרי כשהוא חלים זבין והוציאוהו מחזקת בר שטיא ובאו תרי ואמרי כשהוא שוטה זבין לא מהני חזקת בר שטיא. וא"כ נראה אף בממון לשיטת ר"י בר ברוך כיון דעדי השטר הם מעידים תחילה לחייב הלוח, וא"כ איתרע חזקת מארי' קמא שלן, ואף שבאו אח"כ תרי לפסול השטר והוי תרי ותרי לא מהני ליה חזקת מארי' קמא ללוח דעדי השטר כבר הוציאו מחזקת מארי' קמא והוי ספיקא בלא חזקת מארי' קמא. וזהו כוונת הרמב"ן דכאן בתרי ותרי הוי ספיקא דאורייתא. ואין כונתו להך מ"ד דס"ל דתרי ותרי לא מוקמינן אחזקי', רק כונתו כמו שבארנו כיון דעדי השטר קודמין לחייבו וא"כ הוציאו מחזקת מארי' קמא והוי ספיקא דאורייתא. ומ"מ נראה דאף דאמרינן דכאן לכ"ע הוי ספיקא דאורייתא אף למ"ד דס"ל בתו"ת מוקמינן אחזקי', מ"מ נ"מ גם כאן המחלוקת דתרי ותרי, אי ספיקא דאורייתא או לא. דמאן דאית ליה בתו"ת ספיקא דאורייתא ומסלקין להחזקה וא"כ גם תפוס לא מהני, וכמו שהוכיח הג' רע"א מנמרא הנ"ל. אבל למ"ד דס"ל דגם בתו"ת מוקמינן אחזקיה רק כאן לא מוקמינן, משום דשנים הראשונים הוציאו מחזקתו, הוא רק שייך על דין חזקי' דמרי' קמא דלא מהני כאן, אבל מ"מ מעלת התפוס יש כאן ואין מוציאים מיד הלוח, אבל מ"מ מהני תפיסת המלוה כאן, דאין כאן חזקת מארי' קמא רק מעלת תפוס ולא דמי לספק בכור, דשם זכה הישראל מדין חזקת מארי' קמא. וזהו תירוצו של הרמב"ן. ושפיר מביא הגמרא מנכסי דבר שטיא להוכיח דתרי ותרי ספיקא דרבנן, דלמאן דאית ליה תרי ותרי ספיקא דאורייתא ה' הדין בדינו דרב נחמן יחלוקו.

הן אמת דיש לפקפק קצת דסברת ר"י בר

על הס"ד דגמרא דערות של קיום הגט הוי ערות של איסורין, הוא גם כן מטעם דהוי רק גילוי מלתא בעלמא, וא"כ אפשר לומר דערות של בפ"נ הוא רק גילוי מלתא, אבל לומר שהבעל שלחו הוי ערות בפני עצמו שהוא שליח הוי ערות של דבר שבערוה, אם כן לפי הס"ד לא קשיא כלל קושית הראב"ד דאין השליח נאמן לומר שהבעל שלחו. ועיקר קושית הראב"ד אליבא דאמת דגם ערות של קיום מדינא בעינן תרי דהוי ערות של דבר שבערוה ורק חכמים האמינוהו לשליח ואקילו משום עיגונא ושפיר הקשה הראב"ד נאמין לו מה שאומר שהבעל שלחו, ועל זה עולה שפיר תירוץ המהר"ם שי"ף.

ובעיקר קושיית הראב"ד היה נ"ל לתרץ בהערה מחודשת דהנה ידוע שיטת הרמב"ן הובא בר"ן בכתובות דף ע"ב, עמוד א', על הא דמבואר בגמרא כתובות, דאם אמרה פלוני תיקן לי הכרי ואזל שילייה ואשתכח שיקרא אע"ג דאיהי מהימנא לומר פלוני כהן תיקן לי הכרי מדין עד אחר נאמן באיסורין, מ"מ כיון שאמרה בשם פלוני ושיילי' ואמר דשיקרא הוא לא מהימני. וכן הדין בכל עד מפי עד אם בא האחד וכפר אין השני האומר משמו נאמן וכך קבלתי דין זה. ולא דיגינן דעד מפי עד, הכלל כל מקום שהאמינו תורה עד אחר הרי הוא כשנים ואין דבריו של אחד במקום שנים, או לכל הפחות יהיה כחד לגבי חד, רק כיון דעיקר ידיעת ערותו הוא מפלוני נאמן הפלוני להכחישו. ואם כן אפשר לומר דאף אם היה השליח נאמן לומר שהבעל שלחו מדין עד אחר מכל מקום אם היה הבעל בא ומכחישו שלא עשאו שליח מעולם, היה הבעל נאמן, כיון דכל עדותו מפי הבעל שהבעל עשאו שליח וכל עיקר התקנה היה להאמין השליח שלא יוכל הבעל לערער עוד, אם כן לא הי' מהני רבנן מירי בתקנתם להאמין השליח שהבעל שלחו, שהבעל יכול להכחישו. אבל עכשיו שתיקנו שיאמר בפני נכתב שהוא קיום על גוף הגט, אם יבא הבעל ויערער לא משניחנינן בי, דכל מקום דהאמינה התורה עד אחר הרי הוא כשנים ואין דבריו של אחד

ושאר הראשונים והיא שיטה מחודשת נגר שיטת כל הראשונים, דלחשש שמא החתים כמזיד עדים פסולים, לא חיישינן, דאינו חשוד להכשילה כמזיד. ועיין תוס' גיטין עמוד ב', ד"ה דאתיהו בי תרי ודין קיים דהצריכו חכמים גבי גט הוא מחשש שמא זיף השליח והוא דין קיום כמו בשאר שמרות. וא"כ קשה טובא קושית הראב"ד, למה הצריכוהו לאמר בפ"נ ובפ"נ, הלא זה גופא שאמר שהבעל שלחו הוא קיום וכמו דאתיהו בי תרי.

והנה המהר"ם שי"ף כיוון לקושית הראב"ד ותירי, דהנה מבואר בגמרא לפי שיטת התוס' ועוד ראשונים, דקיום הגט צריכים להיות בלשון בפ"נ ובפ"נ דווקא, אבל אם לא ראה החתימות של העדים, רק מכיר חתימתם ואמר ידעתי, לא מהני. והטעם, כיון דמדינא אין השליח נאמן בקיום הגט דבעינן תרי מירי דהוי אקיום שטרות דעלמא, ורק משום עיגונא אקילו בה רבנן להאמין לשליח והאמינוהו דווקא אם אמר בפ"נ, דאז מדיק דייק, אבל אם אמר ידעתי שמכיר החתימות, אז לא דייק כל כך דהוא כעד אחר דעלמא שאינו נאמן. אם כן אפשר, אם אמר רק הבעל שלחני ולא ראה החתימות, נהי דאין לך קיום גדול מזה, מכל מקום לא עדיף מידעתי, וגם כאן אינו מדיק כל כך.

ואם כי תירוץ המהר"ם שי"ף נחמד, אבל אינו מספיק תירוץ לפי הס"ד דגמרא שהשליח נאמן מדין עד אחר נאמן באיסורין, תשתאר קושית הראב"ד אם נאמן לומר בפ"נ מדין עד אחר נאמן באיסורין, אמאי אינו נאמן לומר שהבעל שלחו, הרי הוא גופא קיימו ובודאי לפי הס"ד דגמרא הי' מסתמא נאמן לומר גם ידעתי, כיון דנאמן מדינא.

ואפשר ליישב ולתקן דברי המהר"ם שי"ף, דהנה התוס' גיטין ב' עמוד ב', ד"ה עד אחר, הקשה הר"ת האיך היה הס"ד דגמרא דערות של גט הוי ערות של איסורין, הא עיקר הגט יוכיח שצריך לתותמו בשנים, שהוא דבר שבערוה, אבל הכא עיקר הגט כבר נעשה ושוב אין צריך אלא גילוי מלתא בעלמא לידע אם לשמה נכתב. והנה תירץ הר"ת ז"ל גם כן

שליח, לא שייך לומר שתלה עדותו בהבעל, אפשר שאין דומה לדינו של הרמב"ן.

בענין כח גברא בשחיטה

מאת שלום דודענסקי

תלמיד מתיבתא תורה ודעת

חולין ל"א, במשנה נפלה סכין ושחטה פסולה שנאמר וזבחת ואכלת מה שאתה זוכה אתה אוכל ובגמרא שם מדייק ממתניתין דלא בעינן כונה לשחיטה ולכן אם הפיל סכין ושחטה כשירה אף דלא כיוון לשחיטה אבל אם נפלה ושחטה פסולה דבעינן שיהא מכה גברא משום שנאמר וזבחת ובתוס' סנהדרין ע"ז, ד"ה סוף הקשו למ"ד אשו משום חציו נפלה נמי להווי כהפילה אם לא נחלק בשחיטה ולא מסתבר לחלק כיוון דאפילו מיתה נמרינן ממזון ע"ש שנדחק לתרין דסוגיא דידן נמרינן ממזון ע"ש שנדחק לתרין דסוגיא דידן אתיא כמ"ד אשו משום ממזון. ונראה לי לתרין קושית התוס' ולאמר דסוגיא דידן אתיא כר' יוחנן דפסקינן כוותי' דאשו משום חציו ייש לחלק בין מזיק ורוצח ובין דין שחיטה מקודם נבאר שיטת הראשונים בענין זה וז"ל הרא"ש שם טעמא דנפלה הא הפילה הוא כשירה ואע"ג דלא מכוון לשום חתיכה אלא שנתכוון להפילה קרינן ביה וזבחת ואכלת כאן שנתכוון להפילה וע"י אותו נפילה שחטה אבל אם נפלה סכין מידו בלא כוונה הוי כמו שאם היתה מונחת על הקורה והפילתו הרוח דלא קרינן ביה וזבחת ואכלת כיוון שלא נתכוון לשום דבר וע"ש דמסיק ומיהו בלא כוונת שום דבר אי אפשר מדכתוב וזבחת דהוי לכה"פ כמו ועשית וצריך לכוון לשום דבר מעשה ובענין אחר לא מקרי כח גברא ע"ש הרי חזינן מדברי הרא"ש שאף אם נפל הסכין מידו דהוי כמו דנפל הסכין מחיקו שלא בכוונה כנפלה מעצמו דמי ואף דמבואר בב"ק סוף כיצד הרגל דאם היתה אבן מונחת לו בחיקו לענין נזיקין מיקרי אדם המזיק

במקום שנים, וכיוון שהגט מקויים, ממילא הוא עדות גם על השליחות, דיטו מוכיח עליו, וכמו שמבואר ברא"ש ריש גיטין.

ולכאורה הוא תירוץ נכון ואף דהיה מקום בסברא לומר דסברת הרמב"ן לא שייך רק אם עד השני אינו יודע גוף העדות, רק ששמע מפלוני והוא עד מפי עד, לכן אם הראשון מכחישו נאמן, ובפלוגי כהן תיקן לי הכרי נאמר דאיירי שהוא לא ראה שתיקן, רק שהוא אמר שתיקן משום הכי אם הכהן מכחיש נאמן. אבל היבא דעד השני יודע גוף העדות כגון שהיא אומרת שראתה שתיקן הכרי, אם כן אין נאמנותה מטעם עד מפי עד, רק היא יודעת בעצמה גוף המעשה שהכרי מתוקן אם אין הכהן נאמן להכחיש, כמו בכל עדות היבא שבאו בזה אחר זה דאין השני נאמן להכחיש הראשון, משום הכלל: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, והחילוק נכון מאד בסברא ואם כן בעניננו לא היה הבעל נאמן להכחיש השליח שאומר שהבעל שלחו, דאין נאמנות השליח מטעם עד מפי עד, רק יודע גוף העדות שהבעל עשהו שליח.

אבל מכל הראשונים שהביאו דברי הרמב"ן לא משמע לחלק, ואף אם אומרת שראתה שפלוגי כהן תיקן הכרי והיא עדות על גוף המעשה, מכל מקום כיוון שעדותה היא שפלוגי תיקן נאמן הפלוגי להכחיש. ובאמת הוא חידוש גדול. אם כן צדקו דברינו ביישוב קושית הראב"ד. ומצאתי אחר כך בחלקת מחוקק, סימן קט"ו, שצדד לחלק בדעת הרמב"ן כמו שכתבנו. אבל גם הוא מסיק דלא משמע כן. וראיתי בחידושי הרמב"ן גיטין, שהביא קושית הראב"ד ונדחק ביישובה. וצ"ע, דלכאורה לפי שיטתו לא קשה. ומו"ר הגאון ר' שלמה היימאן שליט"א אמר בשם גדול אחד, שאפשר אף אם נאמר באמרה שיוודעת שפלוגי כהן תיקן הכרי מכל מקום נאמן הכהן להכחיש, הוא משום כיוון שגוף העדות הוא שהכרי מתוקן ומה שאמרה שפלוגי חכם תיקן אינה מגוף העדות רק היא תלתה עדותה בו, משום הכי נאמן הפלוגי להכחיש. אבל בעניננו, שזהו מגוף העדות שהבעל עשהו

לענין שבת פטור רק מטעם מלאכת מחשבת וכן לענין גלוח ולענין שן ועין דעבד נקרא מעשה אדם מ"מ לענין שחיטה לא מיקרי וזבחת ובשו"ע יו"ד פסק כן להלכה ושיטת הרשב"א בת"ה אינו כן וסובר דכמו לענין נזיקין חשבינן נפלה מחיקו אדם המזיק גם לענין שחיטה הוי כמו הפילה דלא שאני שחיטה מכל דיני התורה ומה דנקרא מעשה אדם לענין כל התורה מיקרי נמי לענין שחיטה וזבחת והא דנפלה סכין פסולת איירי דנפלה ע"י הרוח, הלא מדברי רבותינו רואים אנו שהולקים על התוס' לא מבעי לשיטת הרא"ש דמחלק לגמרי בין שחיטה לדין אדם המזיק דהרי סובר בא"פ אם מונח לו סכין בחיקו דנחשב לב"ע מעשה אדם לענין נזיקין מ"מ לענין שחיטה לא מיקרי וזבחת חזינן מדבריו דבשחיטה צריך להיות מעשיו בפועל ממש ואז נחשב לבח גברא ומיקרי וזבחת ומובן לשיטת הרא"ש אין מקום לקושית התוס' כלל וכלל אבל שיטת הרשב"א צריך ביאור אחריו דאינו מחלק בין מזיק לשחיטה ומה דנקרא מעשה אדם לענין כל התורה מיקרא נמי וזבחת ואם נפל סכין מחיקו הוי כמו הפילה והשחיטה כשירה ומכ"ז סובר דאם נפלה סכין ע"י הרוח לא מיקרי וזבחת אף דפסקינן כרבי יוחנן דאשו משום חציו ולענין מזיק נקרא אדם המזיק מ"מ לענין שחיטה לא מיקרי וזבחת וצריך להבין דבריו כקושית התוס' בסנהדרין ונ"ל בביאור דברי הרשב"א ובשוב קושית התוס' דאפשר דהדין דאשו משום חציו דנקרא אדם המזיק אין הפירוש דהוי מעשה אדם ממש דהא באמת לא מכחו קאזיל כדפריך ר"ל בב"ק רק הוא דין מיוחד לענין אדם המזיק דכיון דהכין כ"ב ההויק דע"י רוח מצוי' הולך ומזיק חשבה התורה זה לאדם המזיק ובאמת נראה מהנמ' דלא מסברא ס"ל לר' יוחנן דהוי חציו רק יליף מקרא דהתורה גלתה דלענין דין אדם המזיק גם אש נקרא אדם המזיק דלא בעינן לענין זה שיהא ממש מעשה אדם ומסתבר להנמרא דגם לענין רציחה הוי כמו לענין אדם המזיק וכמו דנקרא אדם המזיק ע"י אשו משום חציו כן נקרא רוצח ע"י אשו משום

חציו וזה מוכח ממשנה ראשונה בב"ק דחשוב ארבעה אבות נזיקין ואחד מהם הוי אש ואפילו לר' יוחנן דאשו משום חציו הוי אש בכלל ד' אבות נזיקין אף דלרב הא תני מבעה דהנה אדם המזיק וא"כ אמאי הושב ב' פעמים אדם המזיק (* וע"כ הוא משום דאף אם אשו משום חציו אינו חציו ממש ולא הוי אדם המזיק ממש אלא דין אשו דין מיוחדש אצל מזיק ורוצח אבל אינו אדם ממש ולהכי חשיב במשנה אדם ואש לב' אבות אדם המזיק ממש וגם המזיק המיוחדש אשו וא"כ לענין שחיטה דכתיב וזבחת בעינן מעשה אדם ממש שיעשה בידים ולא מהני לענין זה הדין דאשו משום חציו, ומה שע"י גרמתו נשחטה לא נחשב וזבחת ונראה לי דגם לענין מלאכת שבת שיהא נקרא שעשה מלאכה בעינן שיעשה בידים ממש ולא יועיל ע"ז דין דאשו משום חציו וזוה תהא מיושבת קושית הנמוקי יוסף בס"פ בב"ק בסוגיא דאשו משום חציו וז"ל שם ואי קשיא לך לפי זה היכי שרינן עם חשיכה להדליק הנרות והדלקתה הולכת וגומרת בשבת ולפי זה הרי כאילו הבעירה הוא עצמו בשבת ע"ש ולפי דברינו לא קשה דהרי לענין מלאכת שבת בעינן שיעשה בידים ממש וע"י אשו משום חציו לא נקרא מבעיר בידים אבל מהא דנפלה סכין מחיקו דחשבינן ליה אדם המזיק וגם לענין שבת אם נעשה מלאכה ע"י זה שנפלה מחיקו נחשב מלאכה שפיר למד מזה הרשב"א דגם לענין שחיטה נקרא וזבחת אבל מה דנקרא מעשיו ע"י גרמתו כמו אשו לא נחשב מעשיו לא לענין שחיטה ולא לענין שבת ושפיר מיושב קושית התוס' סנהדרין.

וכו"ר דודי הנאון ר' שלמה היימאן שליט"א ראש הישיבה מתיבתא תורה ודעת הערני דבסברא זו יכולים לתרץ מה שהקשה בספר אבן העזר סי' שכ"ח על הא דמבואר ברשב"א וכן פסקינן בשו"ע חו"מ סי' שצ"ד דדין מעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו דחייב

(* אינו מובן, הא יש כמה דיני אש שאינם משום חציו אדם, כמו הסנלגל בור (ב"ק, תוס' דף ו'), ואדייה אדוני דף י"ב, ובנפל גרר וכו', כ"ג.

ובעיקר סברתי העירני, דמירושלמי פ"ג דכתובות, הל' א' הובא בש"מ כתובות ל"א: ופ"ב דב"ק הל' ה' מוכה דדין אשו משום חציו מהני גם לענין מלאכת שבת. דמבואר שם דמשו"ה המדליק את הנדיש בשבת פטור מטעם קבד"מ ולא אמרינן דעל שבולת ראשונה נתחייב מיתה מכאן ואילך יתחייב ממון משום דעל כל שבולת ושבולת חייב מיתה. ומקשה מזה הירושלמי על ר"ל דס"ל אשו משום ממונו, דלדירי' על שבולת שני' אין חייב מיתה. הרי מפורש לכאורה מהירושלמי, דמצד אשו משום חציו חייב גם על שבולת שני' משום שבת.

הוא מטעם אדם המזיק כיוון שהעמיד על הקמה הרי הוא כמאכילה בידים ובשבת קכ"ב אמרינן מעמיד אדם בהמתו על נבי עשבים בשבת ולא חשבינן כאלו מאכילו בידים ולחייב משום תולש. ולפי מה שבארנו דענין אדם המזיק לא בעינן שיעשה בידים ממש רק תלוי אם כל כך ברי ההיזק כמו אש, שיכולה להזיק ברוח מצוי' חשבתו התורה לאדם המזיק ואם כן גם מעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו כיון דברי הזיקא שהבהמה תאכל נחשב כאילו מאכילה בידים לענין אדם המזיק אבל לענין שבת שיחא נקרא תולש בעינן שיעשה בידים ובודאי מה שהבהמה אוכלת ע"י גרמתו לא נקרא תולש בידים.

אידישע אפטיילונג

מיר וועלען זיך מוזען אַ חשבון אָפגעבען!

מיט אַרדאָס גוטעס, און האַיינאַהר וואַלגע-
רן זיי זיך אַרום אין שרעקלעכע יסורים אָן
אַ היים אָן לופט צום אָטעמען, אָן ברויט אַ
גאַנץ יאָהר און אָן מצה אויף פסח, שלענגען
טרערען אָנשטאַט הגדה זאָגען, און זייערע
קינדערלאַך שליכצען אויף די שוים פון זייר
ער מוטער און פרעגען פאַרוואָס איז ביי זיי
דיזעס יאָהר קיין סדר ניטאָ, און פאַרוואָס
דער פּאָטער איז אזוי פאַראומערט, און די
מאַמע גיסט מיט טרערן? וואָס האָבען מיר,
טאַטעס און מאַמעס פון אמעריקא, פאַר זיי
געטאָן?

מיר וועלען זיך פרעגען וואָס מיר
האָבען געטאָן פאַר אונזערע נערדיקטע בריי-
דער דאָ אין לאַנד, וועמען דער קרויים האָט
רואינירט און ליידען גויטה, האָבען מיר זיי
פאַרזאָרגט מיט דאָס גויטיגסטע אויף פסח, אין
דער צייט ווען מיר האָבען וועגען זיך גע-
טראַכט?

און האָבען מיר געטאָן אונזער פליכט צו
אונזער הייליק לאַנד וואו אונזערע ברידער

און ווען מיר וועלען איה"ש אויך האיר-
יאָהר ביים סדר זייען צוזאַמען מיט אונזער-
רע פאַמיליעס, די קינדערלאַך מיט זייערע
ליכטיקע פנימ'לאַך ארום אונז, און מצה,
וויין און אנדערע מערנים אויפ'ן טיש און
וועלען צוטרעטען די הגדה צו זאָגען, וועלען
מיר זיך מוזען אַ חשבון אָפגעבען, צי האָר
בען מיר ניט נאָר פאַר זיך און קינדערלאַך
געזאָרגט נאָר אויך פאַר אנדערע קינדער און
ברידער פון אונזער פאָלק אונזער זאָרג גע-
האַט.

און ווען מיר וועלען זאָגען „כל דכפיו וכל
דצריך ייתי" וועלען מיר זיך מוזען פרעגען,
צי האָבען מיר זיך פאַר דעם פסח אָפגערופען
געהעריג אויף דעם יאָמער געשריי פון די
טויזענדער און טויזענדער ברידער גרויסע
און קליינע וועלכע האָבען ערשט פאַר אַ יאָהר
רען אויך אַ ליכטיגען הערליכען פסח געהאַט

וואונדער פון יציאת מצרים דערצעהלען און מוטהיגען צום גרויסען ליכטיגען עתיד וועל-
כען מיר ערווארטען.

בית יעקב לכו ונלכה!

— פון —

מרן הגאון ר' אברהם דוב כהנא שפירא

אבר"ק קאוונא

הז"ל זאָגען (תנחומא ס"פ מצורע): „בשעה שהיו ישראל במצרים לא היו רואות דם כו' ואף כשישבו במדבר לא היו רואות דם נדה שהיתה שכינה עמם והנשים קבלו את התורה תהלה, שנאמר כה תאמר לבית יעקב וגו', כה תאמר לבית יעקב — אלו הנשים, ואח"כ ותגד לבני ישראל — אלו האנשים, ד. ה. די אירי-שע פרויען — אין מדבר-צייט רייזן, ווייל די שכינה האָט אין מחנה גערוהט — האָבען אָנגענומען די תורה פריער, נאכהער די מענער. וואָס הייסט עס „אָנגענומען פריער"? איז

דען געווען צוויי קבלות-התורה?

דער זין פון דעם איז פאָלגענדער:

אין דער צייט פון מתן-תורה האָבען אירען געזאָגט: „כל אשר דבר ה' נעשה ושמע", ד. ה. „אַלץ וואָס גיט האָט געהייסען וועלען מיר טאָן און הערען". פריער טאָן און דער-נאָך הערען? ווי שיקט זיך עס? איז שוין טאקע געווען אַמאָל אַ צדוקי, וואָס האָט דער-פאר די אירען באַטיטעלט מיט'ן נאָמען „עמא צוּזא", דקדמיתו לאודניכו...

די דערקלערונג איז אָבער די, וואָס „נשמע" הייסט גיט בלויז „הערען", „נשמע" הייסט אויך „פארשמעהן" און דאָס איז דאָ געמיינט. עס זיינען דאָ צוויי טייל אין דער תורה: פראַקטישע אויספירונג פון די מצות און טעאָריע. אַלזאָ הייסט עס „נעשה" — מיר וועלען פראַקטיש אַלץ מקיים זיין און „נשמע" — מיר וועלען אויך טעאָרעטיש לערנען און באַמיהען זיך צו פארשמעהן די דיני התורה, די טעמי התורה, די פרינציפּען,

און קינדער אָנשטאַט צו זיצען רוהיג ביים סדר מוזען נאָנצע נעכט אונטער וואָך שטעהן, היטען אז דאָס וואָס אונזערע מאַרטירער פאָלק האָט מיט בלוט און שוויים געבויט זאָל גיט הרב ווערען פון ווילדע באַנדיטען, האָבען מיר באַמט מיט אונזער מאַטעריעלער שטיצע א טייל גענומען אין אונזער פאָלקס ארבייט פאר וועלכע אונזערע ברודער דאָרט אין ארץ ישראל גיבען אָפ זייער לעבען?

און וואָס האָבען מיר געטאָן צו העלפען דעם קיום פון די הייזער פון תורה דאָ אין לאַנד און אין אַנדערע לענדער, דורך וועמעס זכות מיר עקזיסטירען, און וועמען בלויז עס איז צו פארדאָנקען פאר וואָס נאָך לאַנגע טויזענדר יאָהרען פון גלות זיינען מיר, להכעים אונז זערע בלוטיקע שונאים, נאָך אימשטאַנד "סדרים" פראַווען און ביי אונזערע טישען צו אונזערע קינדער וואַונדערלאַכע נסים צו דערצעהלען פון דער לאַנגער געשיכטע פון אונזער פאָלק. — האָבען מיר פאר פסח אונז זערע באַשטייערונגען צו זיי געשיקט?

און אויב מיר ווילען רוהיג ביים סדר-טיש זיצען, אויב מיר ווילען אז אונזער געוויסען זאָל אונז גיט פלאַגען, אויב מיר ווילען זיך אליין און אין אונזערע קינדער קענען אין די אויגען קוקען מיט א רוהיג האַרץ, און מיט עטוואָס טרייסט באַרוהיגען אונזערע אָנד געווייטאַטע נשמות דארפן מיר אין די טעג פאר פסח אונזערע חובות ערפילען, חובות וואָס קיינער, קיינער פון אונז, אויסער וואָס דארפן חו"ש צו לייטען אָנקומען, איז גיט פטור, פליכטען פאר וואָס מיר דארפן דאנקען און לויבען דעם בורא עולם, וואָס מיר דאָ אין דער פרייער לאַנד האָבען די מעג-לאַכקייט צו ערפילען.

אַמיר אונזערע חובות ערפילען, און מיט הערצער פול מיט בטחון, אז אזוי ווי „בכל דור ודור" אזוי אויך אין אונזער דור, וועט הקב"ה מציל זיין אונז פון אלע אונזערע יאָגער און פלאַגער, און פול מיט בטחון און האַפּטונג וועלען מיר מיט מונטערער שטימונג אונזער הנהג זאָגען, און אונזערע קינדער די

ידעת השם א. ז. וו. און דאָס איז טאקע דער ריכטיגער וועג צו קיום התורה, ווי אידען האָבען עם אויסגעקליבען: פריער פראַקטיש אויספירען די מצות ה' (ווען מען פארשטעהט נאָך אפילו ניט די טעמים), און נאכהער טאָר רעטיש פאָרשען. זאָל אימיצער פארזוכען טאָר פארקערט, פריער טעאָרעטיש דערפאָרשען די טעמים מיט ריכטיגקייט און נאכהער ערשט אָנהויבען פראַקטיש מקיים זיין די מצות, וועט ביי איהם אוועקגעהן כמעט דער גאנצער לעבן אין טעאָרעטישען דינקען און זוכען אָן קיום המצות, און צו שפעט אָדער קיינמאָל וועט ער ניט דערגרייכען צו קיום המצות און גאנץ אָפט אויך ניט טעאָרעטיש צום אמת.

און דאָס, דעכען איך, איז דער מין פון חז"ל ווען זיי זאָגען: על מה אבדה הארץ כו' על עזבם את תורתו! — שלא ברכו בתורה ת ה ל ה."

דאָס דערקלערט זיך דערמיט:

ווען מען עסט א פרי, וואָס שאפט נאהרונג אָדער הנאה, דארף מען פאָרהער מאַכען א ברכה. דאָס איז דער פאל ביי א באַקאנטע פרי, וואָס איך ווייס פאָראויס אַז זי איז נאהר האַפט, געפין איך אָבער אַ אונבאקאנטע פרי קען איך פאָרהער קיין ברכה ניט מאַכען, טאָמער איז עם גאָר ניט קיין נוצליכע, אָדער זי איז אפשר גאָר אַ שעדליכע. ערשט נאָכ'ן עסען, איבערצייגט פון איהר נוצליכקייט, זאָג איך די ברכה. אַזוי, שיינט, איז געווען דער פאל מיט דער תורה אין דער ערב-חרוב-צייט.

מ'האָט איהר נאָך געלערענט, אָבער איהר פריהערדיגער אויטאָריטעט איז שוין ניט גע- ווען. אויטאָריטעט פון תורה הייסט: זיין א לעהרער פאר'ן מענשען, א מורה-דרך, וואָס ער (דער מענש) זאָל פאָלגען איהרע פאָרשריפ- טען, ווען זיין שכל איז יאָ מסכים אָדער ניט מסכים אויף דעם. דאָס קומט נאָר דאָן, ווען מען איז אפריהער איבערצייגט אין איהר אַלס תורה, אַז אַלץ אין איהר איז גוט, ריכטיג און הייליג, דאָן איז זי א תורה; דאָן הייסט עם, "נעשה", מיר וועלען זיך פיהרען לויט איהר רע פאָרשריפטען און נאכהער טאקע וועט עם

קומען אויך צו, "נשמע", צום פארשטעהן; דאָן קען מען, עפענענדיג יעדע באַליביגע פרישה מאַכען א פריהער א ברכה, ווייל מ'איז איבערצייגט אַז אַלץ איז גוט. ווען אָבער די דאָזיגע אויטאָריטעט פעהלט, איז מען שוין ניט מעהר איבערצייגט, אַז אַלע פרישות זיין נען גוט, דאָ לייגענט מען שוין פריהער אום זיך צו איבערצייגען אויב די פרישה גער פעלט און דאָן ערשט באַפאָלגט מען וואָס זי שרייבט פאָר, דאָן הייסט עם, "נשמע", פריהער פארשטעהן און נאכהער ערשט, "נעשה". אַלזאָ מאַכט מען שוין דאָ א פריהער קיין ברכה ניט, און נאָר נאָכדעם ווי מען האָט דורכגעלייגענט און זי געפעלט יאָ קען מען מאַכען א ברכה שלאחר-היה. דאָן איז זי שוין אָבער ניט קיין תורה. דאָן לערענט זי שוין ניט דעם מענ- שען, נאָר פארקערט, דער מענש ווערט איהר רעצענזענט און ער טראַגט אַרויס זיין אור- טייל איבער איהר, און ווען די חז"ל זאָגען:

"האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה מאבד הונה של תורה", ד. ה. ווער עם זאָגט: דיוע שטעלע געפעלט מיר און דיוע ניט, פארניכט טעט דעם תורה-ווערט — הייסט עם ניט נאָר, אַז ער איז מאבד דעם תורה-ווערט פון דער שמועה, וועלכע געפעלט איהם ניט, ניערט ער איז מאבד דעם תורה-ווערט אויך פון יעדער שמועה, וועלכע געפעלט איהם יאָ, ווייל דאָן איז עם שוין איבערהויפט ביי איהם ניט מעהר קיין תורה.

אַלזאָ ווען, "לא ברכו בתורה ת ה ל ה", הייסט עם, אַז די תורה האָט ביי זיי פאָרלאָ- רען דעם תורה-ווערט, און דאָן איז עם, "עזבם את תורתו", עם איז שוין ניט קיין, "נעשה" און וועט אויך ניט זיין קיין, "נשמע". און ווען די אידען האָבען געזאָגט, "נעשה ונשמע", איז די קבלה נאָך ניט געווען אינ- גאנצען א פארטיגע; פארטיג איז די קבלה געווען מאַמענטאָל נאָר אין דעם חלק, "הנעשה", וואָס די, "קבלה" מאַכט שוין אויס די זאָך, אין דעם חלק, "נשמע" אָבער — נאָך ניט, ווייל דאָ פאָדערט זיך פיעל שטודיום, א גאנץ צען לעבען לערנען, דינקען און זוכען, (והגית

דער ישיבה ווינקל

ישיבת רבינו יעקב יוסף

די פון לאנג און אָנעווייטאָגע פראַגע ווע-
נען עברית-בעברית, אָדער עברית-כאידית,
וועלכע איז אויך אַ פראַבלעמע אין תלמוד
תורות און אין די נידעריגערע קלאסען פון
ישיבות, און נאָכמער פראַבלעמאטיש אין די
למודים פון גמרא, איז לעבאפט און אין
טיעפער ערנסטקייט פארהאנדעלט געוואָרען
ביי אַ מיטינג אין דער ישיבה דאָנערשטאָג
פ' משפּטים.

די ישיבה ר' יעקב יוסף, איז באַזונדער
פאראינטערעסירט אין דער פראַגע צוליב
דעם וואָס אין דער ישיבה עקסעסטרען פון
יאָהרען פאראלעלע קלאסען פאר אלע למודים,
גמרא אויך בתוכם, פון עברית בעברית און
עברית כאידית. דער מנהל פון דער ישיבה
הר"י ענדראַן האָט די אספה גערופען, צוליב
דעם וואָס עס זיינען געהערט געוואָרען מיר
נוגען וואָס צוויפלען אין צופאַסונג פון
עברית בעברית מעטאָדע אין גמרא למודים,
אין דער צייט ווען אין די העכערע ישיבות
ווי ישיבת ר"י אלחנן און מתיבתא תו"ד —
וואוהין עס שטרעבען די תלמידים אָנצור-
קומען — ווערט געלערנט אין אידיש. עס
האָבען אַנטייל גענומען אין דער אספה איי-
ניגע רבנים, מחנכים, די לעהרער פון דער
ישיבה, אין די ויכוחים האָבען זיך באטייר
ליגט: הרב יעקב לעווינזאָן, הרב פייוועלזאָן
הרב גריינמאן, חיים בונים פון יאָנג איד
ראעל, הרב לוקשטיין, הר"י ענדראַן, דער
מנהל, ה. זעליג, מר. פאָדאָלסקי, מורה פון
דער ישיבה און נאָך.

פארשיעדענע מיינונגען זיינען אַרויסגעזאָגט
געוואָרען פאר און געגען, און עס איז בא-
שלאָסען געוואָרען אַז אַ קאָמיטע צוזאַמען-
געשטעלט פון די וואָס האַלטען פאר און גע-
נען עברית בעברית זאָל באַזוכען די ישיבה
און פעסטשטעלען וועלכע פון די צוויי שיטות
בארייכערט און פארטיעפט מער די ידיעות

בו יומם ולילה"). די פרויען אָבער, וועלכע
האָבען הויפטזעכליך דעם פראַקטישען טייל
פון די מצות אָבער פון תורה-שטודיום, אלס
מצות תלמוד-תורה, זיינען זיי באַפרייט,
(אע"פּ שהיא מ"ע שאין הזמן נרמא), ביי זיי
איז די „קבלה" מאַמענטאַל געווען אינגאַנצען
פארטיג. אַלזאָ הייסט עס: „הנשים קבלו את
התורה תחלה", ביי זיי איז די קבלת התורה
ענדליכטיג פארטיג געוואָרען פריהער, און
נאכהער און דורך זיי — ביי די מענער, ווייל
די פרויען מיט זייער ריכטיגער אידישער פיהר-
רונג אן הויז און פאמיליע העלפען זייערע
מענער, דערמעגליכען, פאראנלאסען און שפאָר-
נען זיי צום קיום המצות, צו לימוד התורה,
צו קדושה און טהרה.

פיעל, זעהר פיעל ליגט אין די הענט פון
דער אידישער פרוי איינצואווייסקען אויף איהר
מאן און נאָך מעהר אויף איהרע קינדער צו
געהן אין דעם רעכטען וועג, בדרך היהדות.
זיי זיינען די ריכטיגע, פעסטע זיילען פון דער
אידישער הויז, פון דער אידישער פאמיליע.
זיי זיינען עס שטענדיג געווען און זיי מוזען
עס שטענדיג בלייבען, צו זייער גליק און צום
גליק פון גאַנצען פאָלק.

דערצו איז די ערשטע באַדינגונג פאר זיי:
פעסטקייט און אידישקייט, קדושה און
טהרה!

געשה...!

לעריבער איז:

„בית יעקב" לכו ונלכה באור
ה'!

„בית יעקב" — איהר פרויען, כשר'ע אי-
דישע טעכטער, „לכו" — געהט איהר פאָר-
אויס אלס ערציהערינס פון יונגען דור, וועל-
כער בילדעט די צוקונפט פון כמים לים
מכסים, ווען די וועלט וועט זיין אָנגעפיהלט
מיט גיטליכע וויסענשאַפֿט, און נאכהער „ונלכה"
— וועלען מיר אלע צוזאַמען געהן ב„אור
ה' " — אין גיטס ליכט!

פון די תלמידים. די ענטשיידונג זאל קומען נאך אָט די בחינות.

די מורי הישיבות באנייען זייער אגודה פאלגענדע ערקלערונג אין אַרויסגעגעבען געוואָרען פון די מורי הישיבות: די אגודה פון די ישיבה לעהרער, וועלכע האָט ניט פונקציאָנירט די לעצטע צייט צוליב פארשידענע סבות, האָט זיך רעאָרגאניזירט און באנייט איהר עקזיסטענץ.

אן איבערוועגענדע צאָהל פון די ישיבה לעהרער האָבען געפאָדערט דורכאויס אַ רעאָרגאניזאציע פון דער אגודה, ווייל דורך דער צייט, וואָס זי האָט ניט עקזיסטירט זיינען זיי אלע געבליבען מחוץ למחנה. זיי האָבען זיך ניט געקענט אָנשליסען צו דער אלגעמיינער אגודת המורים צוליב פארשידענע אורזאכען, עקאָנאָמישע, פראַפעסיאָנעלע און געזעלשאַפט־ליכע.

די אגודה דערקלערט, דאָס זי געפינט זיך ניט אין קיין שום געגעראשפט צו דער "אגודת המורים המאוחדים" און דאָס איהר באנייט אונג איז געקומען נאָר צוליב דער גרויסער צאָהל חברים, וועלכע זיינען געבליבען אינעם גאנצען אָהן אן אגודה.

דער ציעל פון אונזער אגודה איז, די פארר בעסערונג פון דער מאַטעריעלער און גייסטי־גער לאַגע פון איהרע חברים און דאָס זוכען פון פאַסענדע מיטלען פאר דער דערגרייכונג פון דיזען ציעל דורך פאראייניגטע כחות. דער מס חבר אין דער אגודה איז פיער דאלער אַ יאָהר.

דער ועד הפועל פון אונזער אגודה באַר שטעהט פון פארטרעטער פון יעדער ישיבה. אויף דעם לעצטען מיטינג זיינען דער־וועהלט געוואָרען הרב נ. נ. שאפירא, אלס נשיא, י. גורדין, אלס נזכר און מ. קימעל אלס מזכיר.

דינסטאג, פ' תשא, איז פון די רבנים, הרב ר' משה בנימין טאמאשאוו און הרב ניסן טעלושקעו, באזוכט געוואָרען די מתיבתא די תימן ברלין אין בראנז וויל. די רבנים זיינען געווען באנייטערט פון די

ברייטע לומדישע ידיעות און טיעפען פארשטאנד אין ספרות פון די תלמידים. אינגאנצען עקזיסטירט די מתיבתא עטוואס מער פון 2 יאהר און פון קליינע קינדער זיינען אין איהר אויפ־געוואַקסען תלמידי חכמים, וועלכע טיעפען זיך אין אַ רשב"א און קצות החושן. די קלענערע קלאַסען זיינען אויך אלע תלמידים דורכגעדרונגען מיט הבנה און אינטעליכער צוגעבונדענקייט צום לערנען. איהר פילט, אַז דאס זיינען תלמידים וואס וועלען וואַקסען מיט דער תורה אין זיי צוואַמען. און קיין ספק, אַז אין דער מתיבתא וועלען מיר האַבען איה"ש אין אַ פאַר יאהר שפּעטער איינע פון אונזערע גרעסטע מקומות התורה.

עס מעג זיך גראַטולירען דער ראש הישיבה, הרב ר' יצחק הוטנער שליט"א, וועלכער גיט אַפ זיין נאָנצען לעבען און זיינע גרויסע ידיעות און ברייטען פאַר־שטאַנד פאַר דער אנטוויקלונג פון דער ישיבה און מתיבתא; ר' משה מעלעזער, און דער פריהערדיגער פרעזידענט, ר' יצחק מאַזלין, מיט דעם וואָס זיי האַבען זוכה געווען צו בויען אין בראַנזוויל אַ היס טאַרישען בנין פאַר תורה, וואָס וועט בלייבען לכבוד ולתפארת פאַר'ן גאַנצען אמעריקאנער אידענטהום.

שבת, פ' משפטים, איז געפיערט געוואָרען אין דער ישיבה, "תורת חיים" די ברמצוה פון איהרען אַ גע־וועזענעם תלמיד, און איצט אַ תלמיד פון "ישיבת תפארת ירושלים", משה אהרן חבר ר' יצחק זשימראן דאָס איז ווירקליך געווען אַ ישיבה יומ־טוב. דער ברמצוה בחור האָט געזאָגט אַ שעהנעם און טיפען פּפול, און די אנטויל־געמער שבת און מוצש"ק זיינען געווען די שמחה וסלחה פון די ראשי הישיבות און די עסקנים פון די ישיבות, עס האַבען גערעדט דער פאַטער פון ברמצוה בחור, דער ראש און מנהל פון דער ישיבה, "תורת חיים", הרב ר' זשימראן, הרב ר' משה פיינשטיין, הרב ר' משה בנימין טאמאשאוו, הרב ר' נחום פערלאַוו, הרב ר' ראובן לוואוויץ, הרב ר' ניסן טעלושקעו, הרב ר' ענדראן, הרב זעליג און נאָר רבנים און בעלי־בתיים, און צוואַמען מיט זיי ווייטען מיר להרב ר' יצחק זשימראן והרבנית תהי' בתורה ובראה און זיי פאַרשאַפען דעם נחת צו וועל־כען זיי שטרעבען.

מודעה ואזהרה פון „ועד־הרבנים" דניו־יאָרק רבתי

(א) מיר זיינען מזהיר, אַז מען זאל זיין זעהר פאַרויכטיג ביים קויפּען פעטס פאַר פּסח, אום מען זאל ח"ו גיט נכשל ווערען אין נבלות וטרפות, נור קויפּען ביי אַ מוחזק בכשרות, נאָכפּרעגענדיג זיך פריהער ווע גען פאַרקויפּער ביי אַ רב מובהק פון דעם סעקשאַן. (ב) מען זאל אויך זיין זעהר פאַרויכטיג ביים קויפּען פּסח־דיגע קעיקס, ווייל עס פּי רוב זיינען די כלומר־שט פּסח־דיגע קעיקס חמץ גמור. (ג) אזוי ווי עס איז פּעסענשטעלט געוואָרען אַז די גרויסע בעקערס באַקען כּרוים אויך אום פּסח און דאַרדר זיינען זיי עובר יעדע מינוט אויף בל יראה ובל ימצא און טוען ביזנעס מיט איסורי הנאה, — אַלואַ, וואַרענען מיר שטרענג, אַז קיינער זאל גיט געבען קיין הכשר אין אַזעלכע בעקעריעס.

ווייזקעלער און מיט א באזונדערע פארקעמטניש און לומדות ערקלערט דעם גאנצען פראצעס ווי דער ווייז ווערט געמאכט, פון אנפאנג ביז'ן סוף. דערביי האט מר גאנעלעס אויפגעוויזען מיטן פאקטען, ווי ווייט ביים גאנצען פראצעס פון טאשען דעם ווייז ווערט דאס כשרות אפגעהיט אויפ'ן נאר שטריינגסטען און מעגליכסטען אופן מיט די גרעסטע זהירות אזוי, אז וואס אנגעהער די כשר'קייט פון דעם ווייז, קאז אפילו דער מינדעסטער צווייפעל ניט זיין.

אלעס וואס ווערט געטאן מיט אונזער ווייז — האט מר גאנעלעס פארטענעזעט — ווערט געטאן דורך אפי געהיטע, פרומע און ניט'ס פארמיינע אידען און קיינער חוץ די אידען, האט קיין שום צוגאנג ניט צו דעם ווייז.

מר גאנעלעס האט טאקע באלד פארגעשטעלט פאר די קאמיטע זיין גאנצען „סטערן“ ארבייטער, וועלכער באשיטעהט פון ישיבה'כהרדים און אזוי אפגעהיטע פרומע אידען.

אין אונזער ארט — האט מר גאנעלעס מיט א בא' זונדער שטאל'ן ערקלערט — געפינען זיך אלס משגיחים צוויי פראמינענטע און באוואוסטע רבנים: הרב הגאון מהור"ר יוסף קאסטעל והרב הגאון מהור"ר כימפסאן, ביידע רעקאמענדירט צו אונז ביים ועד הרבנים און גייטער ניו יארק, און זיי וועלען אייך איבערגעבען די אייגענעלייטען פון די אפגעהיטקייט און זהירות אין כשרות פיל מעהר ווי איך.

ווי באוואוסט איז לעצטענס אריינגעקומען א נייער שותף אין דעם ווייז קעלער און דאס איז דער בא' וואוסטער איבערגעגעבענער איד און הובב תורה, איינער פון די פראמינענטסטע אידען אין ניו יארק, מר. אברהם מייערס, אזוי, אז ניט נאר דער סטערן, נאר אייך די בעליבתים אליין באשטעהען פון די שעה'נס טע און בעכטע פון ניויארקער ארט'הארקאקאישען יודעני' טהום.

די קאמיטע האט אלעס ריכטיג און מיט'ן גרעסטען אכט באטראכט און געקומען צום באשלוס, אז וואס אנגעהער כשרות, קאז טאקע גאנטיג בעכער זיין און קאז מיט'ן פולען הארצען רעקאמענדירען אלע פרומע און אפגעהיטע אידען צו נוצען אויף פסח די וויינען פון „מאיערס גאנעלעס“, וועלכע זיינען בתכלית הדור הכשרות.

(ד) מיר ווארענען אלע אידען צו קויפען פסח'דיגע גראסעריס נאר ביי א אידען און א סוחר בכשרות, איבערהויפט ביי די וואס האלטען אליין פסח.

(ה) מיר זיינען מזהיר זעהר אכטונג צו געבען וואו צו קויפען ווייז פאר ארבע כוסות און קויפען נאר ביי דעם ווער עס האט א היגחה פון א רב מיכהל.

(ו) היט זיך פסח פון ברעגריס און שליוואוויץ סיי היגע סיי יוראשע, סידען איהר אליין ווייסט און קענט דעם רב וואס גיט דעם הכשר אויף פסח און דעם פארקויפער — פרעגט יעדעס מאהל ביי איינער רב, צו איז דער הכשר גוט.

(ז) צו איינער גרעסטען בעדויערען האבען לעצי' טענס אנגעהויבען ארויסגעבען הכשרים אזעלכע לייטע, וועלכע זיינען געציליר אימבעוואוסט אין דער רב'ן ישע'רלומ'ישער וועלט און פארדינען ניט דעם קלענ'ט טען צוטרוי. דאריבער ווארענען מיר דעם ברייטען ארדישען עולם, אז ניט אויף אלע הכשרים קען מען זיך פארלאזען. בפרט פסח, ווען עס האנדעלט זיך וועגען א איסור משהו, און מען זאל וועגען יעדע זאך פרעגען א רב מובהק ומפורסם, יעדער אין זיין סעקטאר.

(ח) אזוי ווי עס געהען ארום מענטשן כלומר'שט אין נאמען פון רבנים צו פארקויפען חמין, און דאס איז אז איינפאכער שקר, און דערווייל ווערען אידען נכסל'ט אין חמין שעכר עליו הפסח — אלזא, זיינען מיר מזהיר, אז יעדער זאל אליין פארקויפען חמין און דוקא ביי א רב מובהק.

(ט) מיר זיינען אויך מזהיר די גראסעריס, בעי קערים און אלע וועלכע האנדלען מיט המ'דיגע אר' טיקלען, אז זיי אלען ארויסהענגען און זייערע סטארס א פייפער פון דעם רב מובהק, ביי וועמען זיי האבען פארקויפט חמין, אז דער חמין איז פארקויפט געווארען כדין און עס איז ניטא קיין חשש פון חמין שעכר עליו הפסח.

(י) די אלע וואס ווייסען פון וועלכען עס איז מכסול בעניני פסח, וואס דארף פארדייט ווערען, בעטען מיר בלייד מריגע זיין אונזער אפיס דורך א לעטער אדער ביי טעלעפאן און מיר וועלען דאס בע"ה טרייען גלייך מתקן זיין.

(יא) א באריהטער דאקטאר ספעציאליסט וועט זיך געפינען די לעצטע טעג פאר פסח אין אפיס פון ועד הרבנים" צו ענטפערן אויף אלע געזונדהייטס און דייעטס פראגען אין באצוג צו פסח.

בכרכת חג כשר ושבת לכל ישראל, בארץ ובגולה.

ועד הרבנים ניויארק רבתי
טעלעפאן פון אונזער אפיס: דריידאק 48619

דאס הדר-כשרות ביי מאיערס גאנעלעס וויין קאמפאני

א קאמיטע פון פראמינענטע רבנים, פארשטעהער פון „המסלה“, האט לעצטענס באזוכט די באוואוסטע און פילבארטע „מאיערס-גאנעלעס וויין קאמפאני“ אין איהר נייער היים, 136 לורלאו סטריט, ניו יארק. מר שמואל גאנעלעס, איינער פון די שותפים און בארימט אלס למדן מופלג און חסיד, איז געווען אזוי ליבעסווידיג צו ווייזען די קאמיטע די אלע רעפארמטענס פון גרויסען, שעה'נס נייעס

לוח להדשי ניסן-אייר

ערב שבת	ליכט בענטשן	מוש'ק אויס שבת
ויקרא, מארטש 24	5.53	6.45
צו, מארטש 31	6.00	6.53
ערב פסח, אפריל 3	6.04	6.57
שבת חוה"פ, אפריל 7	6.08	7.02
שמיני, אפריל 14	6.15	7.10
תזריע-מצורע, אפריל 21	6.22	7.19
אחרי-קדושים, אפריל 28	6.30	7.27
דיילייט סייווינג צייט		
אמור, מאי 5	7.38	8.35
בהריבחותי, מאי 12	7.45	8.43

א פערטעל מיליאן מעמבערס פאר דער יונייטעד ישיבות פאונדריישאָן. אינג.

דער צווייטער האַלב יעדלדיכער איין דאָלאַר מעמבערשיפ
קאמפּיין פון דער יונייטעד ישיבות פאונדריישאָן מיט זיינע
וואונדערליכע זכויות איז שוין אין פולען גאַנג.
יעדער חובב תורה און טרייער איד איז אויפגעפאָדערט
צו ווערען אַ מעמבער אין די פאראייניגטע תורה מוסדות
פון ניו יאָרקער רבתי. האַלט אויף די יסודות פון איריש-
קייט אין אמעריקא.

העלפט די ישיבות און איהר העלפט זיך אליין. קויפט די
איין דאָלאַר מעמבערשיפ סערטיפיקייטס און אהר וועט
זיין באַרעכטיגט צו זיין איינער פון די פינף הונדערט און
פופצעהן מעמבערס, וועלכע וועלען קענען באַקומען
באדייטענדע און ווערטפולע מתנות, ביים שלום פון קאמ-
פּיין, אין דער וואָך פון שבועות הבעל"ט.

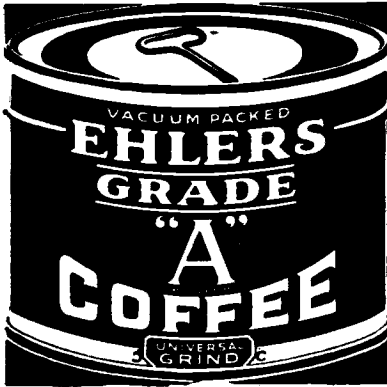
די מעמבערשיפ סערטיפיקייטס קען מען באַקומען
אין די אָפיסעס פון די ישיבות און אין הויפט אָפיס.

United Yeshiva Foundation, Inc.

1123 BROADWAY, NEW YORK CITY

עהלער'ס גרייד „איי“ פרישע געשמאקפולע מתייהדיגע קאפע
כשר לפסח

וואקום געפאקט

Buy it for quality

Save the coupons.

Vacuum packed

The flavor is richer

די איינציגע קאפע כשר לפסח
אונטער די השגחה פון ועדה-הרבנים דניו-יאָרק רבתי.

באַרנעס בראַדי'ס כשר'ע דעליקאַטעסען

פאָרעט איבעראַל נאָר אונזערע וואַרע מיט אונזער לייבעל, ווייל אונזערע סחורה איז די
בעסטע קוואַליטי און אונזער לייבעל איז די גרעסטע קאַראַנטי פאַר כשרות. מיר זיינען די
איינ און איינציגע וואַרשט פעקטאָרי וועלכע האָט דאָס גוט־זאָגונג און די השגחה פון

„ועד הרבנים דניו-יאָרק רבתי“

שמעלמ זיך גלייך אין פערבינדונג מיט אונזער פירמע:

BARNET BRODIE, 127 Walton St., Brooklyn, N. Y., EVergreen 8-6680

און איהר וועט בלייבען העכסט צופרידען.